

Tisdagen den 13 maj

Kl. 13.00

§ 1 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

Nr 16 till utbildningsutskottet

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motion

Nr 2149 till konstitutionsutskottet

§ 3 Föredrogs men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 14, jordbruksutskottets betänkanden nr 11 och 12 samt inrikesutskottets betänkanden nr 6 och 11-13.

§ 4 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

Nr 15 med anledning av propositionen 1975:69 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Narkotikabrottsligheten m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 16 med anledning av motion om åtgärder mot narkotikabrottsligheten m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:1100 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga yrkats

att riksdagen begärde att regeringen föranstaltade om att polisen, tullen och den civila och militära luftbevakningen gemensamt utarbetade förslag om åtgärder för en effektivare gränskontroll (yrkande 8),

att riksdagen begärde att regeringen tog initiativ till åtgärder på bred front mot narkotikamissbruket i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkande 9),

att riksdagen begärde att regeringen till prövning upptog de förslag som framlades i motionen angående det internationella samarbetet för att komma till rätta med narkotikamissbruket (yrkande 10) samt

att riksdagen begärde att regeringen till prövning tog upp de förslag som framlades i motionen angående utredning för att möjliggöra att narkotikamissbrukare kunde dömas till alternativa påföljder (yrkande 11).

Tisdagen den
13 maj 1975

*Narkotikabrottslig-
heten m. m.*

Tisdagen den
13 maj 1975

*Narkotikabrottslig-
heten m. m.*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande den internationella brottsligheten m. m. skulle avslå motionen 1975:1100 i denna del (yrkandena 8 och 10),
2. att riksdagen beträffande åtgärder på bred front mot narkotikamissbruket skulle avslå motionen 1975:1100 i denna del (yrkande 9),
3. att riksdagen beträffande brottspåföljderna för narkotikamissbrukare skulle avslå motionen 1975:1100 i denna del (yrkande 11).

Reservationer hade avgivits

1. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som beträffande den internationella brottsligheten m. m. ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1100 i denna del (yrkandena 8 och 10) begärde att regeringen dels föranstaltade om att polisen, tullen och den civila och militära luftbevakningen gemensamt utarbetade förslag om åtgärder för en effektivare gränskontroll, dels till prövning upptog de förslag som i motionen framlagts angående det internationella samarbetet för att komma till rätta med narkotikamissbruket,

2. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som beträffande åtgärder på bred front mot narkotikamissbruket ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1100 (yrkande 9) begärde att regeringen tog initiativ till åtgärder på bred front mot narkotikamissbruket i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) som beträffande brottspåföljderna för narkotikamissbrukare ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1100 i denna del (yrkande 11) begärde att regeringen till prövning upptog de förslag som framlagts i motionen angående utredning för att möjliggöra att narkotikamissbrukare kunde dömas till alternativa påföljder.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! I det här betänkandet från justitieutskottet behandlas en partimotion från moderata samlingspartiet, där vi bl. a. tar upp frågorna om den internationella brottsligheten och narkotikabrottsligheten. Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att man tyvärr inte kan spåra några tecken på ljusning, varken när det gäller den internationella brottsligheten i stort eller i fråga om narkotikabrottsligheten. Det innebär egentligen inga större svårigheter att smugla vapen, konstföremål eller narkotika.

Utskottet har i sin redovisning av situationen varit mycket utförligt. Jag har i och för sig inget att klaga på i fråga om utskottets beskrivning av de insatser som görs och dess referat av de internationella organ där Sverige är företrätt och kan göra insatser. Det vi har velat kritisera med

våra reservationer är närmast avsaknaden av nya grepp och nya initiativ, som enligt vår mening skulle kunna vrida utvecklingen åt rätt håll.

Vi konstaterar i vår första reservation att de som ägnar sig åt internationell brottslighet självfallet bedömer var riskerna finns och var vinsterna är störst. De gör en rent affärsmässig bedömning. Vi menar att situationen i vårt land i varje fall tidigare varit sådan när det gäller kriminal- och narkotikapolitiken att Sverige har framstått som ett ganska bra land att satsa på. Nu har det i dessa avseenden blivit något bättre, men det är viktigt att få till stånd ett mer effektivt internationellt samarbete för att harmonisera lagstiftningen och försöka få samtliga länder att göra ordentliga insatser för att komma till rätta med de här svåra problemen. Vi har i reservationen särskilt tryckt på att den ökande användningen av skjutvapen bland de internationellt opererande brottslingarna gör det påkallat att överväga en skärpning av den särskilda flygplatskontrollen av ankommande resenärer och bagage.

Vidare tycker vi fortfarande att bevakningen av det svenska luftrummet är otillfredsställande. Åtskilligt borde kunna göras för att skärpa den kontrollen, och vi menar att man över huvud taget bör fästa uppmärksamheten vid frågorna om gränskontrollen. Vi tror att det skulle vara ändamålsenligt om rikspolisstyrelsen, tullverket och den militära och civila luftbevakningen fick i uppdrag att gemensamt framlägga förslag till hur man skulle kunna få en effektivare gränskontroll.

Jag vill, herr talman, ändå i det här sammanhanget understryka att vi med våra förslag inte menar att vi skulle försöka sträva efter ett slutet samhälle. Vi måste värna om det öppna samhälle som vi har och som är ett stort värde i sig. Men det utesluter inte att man inom ramen för det öppna samhället förstärker gränskontrollen så mycket som man kan.

Jag vill också erinra om att det i samband med överenskommelsen om den nordiska passfriheten förutsattes, att man skulle försöka stärka den inre gränskontrollen. Vi vet alla att utvecklingen gått i motsatt riktning. Vi har fått en minskning också av den inre gränskontrollen. Därför menar vi att det bör vara angeläget att expertisen på dessa områden, dvs. de instanser som jag har nämnt och därtill kanske också invandrarverket, ges tillfälle att lägga fram förslag till hur man skall kunna få till stånd en effektivare gränskontroll.

När det sedan speciellt gäller hanteringen av narkotika ur internationell synpunkt är det ju riktigt att Sverige har gjort insatser i de internationella organen. Men vi tycker exempelvis att man genom svensk försorg borde kunna ta initiativ till att få länderna i den s. k. gyllene triangeln, som svarar för den övervägande delen av opieodlingen, att om inte förbjuda odlingen – det tror vi är nästan ouppnåeligt – så dock i varje fall begränsa förädlingen och utförseln av förädlad vara. Vi tycker, som jag sagt tidigare i kammaren, också att den svenska regeringen vid tillfälle borde ta kontakt med i synnerhet Nederländerna. Nederländerna är som bekant den svaga länken i kontrollkedjan. Holland har tyvärr blivit distributionsbas

för heroinet. När vi vet vilken roll heroinet spelar för den som drabbas av detta missbruk tycker jag att det är konstigt att inte regeringen för länge sedan har tagit de kontakter som vi har efterlyst många gånger. Jag menar med detta självfallet inte att regeringen skulle kunna ge några order till den holländska regeringen, men man bör sträva efter att få till stånd ett samtal i syfte att försöka nå ömsesidig förståelse.

Därmed, herr talman, är jag inne på reservationen 2, som mera direkt tar upp narkotikaproblemet från inrikespolitisk synpunkt. Anledningen till att vi moderater nu begär en satsning på bred front mot narkotikamissbruket är det tilltagande missbruket av heroin. Man kan då fråga sig vad som gör just bruket av heroin så specifikt. Det är ju bekant att det i vårt land förekommer ett omfattande missbruk av alla möjliga andra narkotikapreparat. Varför skall just heroinmissbruket föranleda så stora ord som man kanske tycker att vi tillgripit i vår skrivning?

Jag vill då, som jag gjort så många gånger förut, understryka att det specifika med heroinmissbruket är att missbrukaren blir i så dåligt skick att han icke själv kan gå ut för att stjäla eller på annat sätt skaffa sig pengar för att köpa heroin. Han är helt avhängig av att andra begår dessa olagligheter för hans räkning. Han måste ständigt dra in nya människor i missbruket för att därigenom själv bli försörjd. Det är den spridningseffekt som heroinet bevisligen har och som är så allvarlig och så skrämmande.

Jag kan nämna att det i Amerika har gjorts en undersökning innefattande en jämförelse mellan situationen sommaren 1973 och sommaren 1974, där man fann att antalet heroinister under mellantiden hade ökat med 66 %. Det visar, menar jag, kraften i den spridningseffekt som föreligger.

I den stora insatsen från polisen 1969 i kampen mot narkotikamissbruket engagerades ungefär 700 poliser. I dag är det ca 220 polismän som ägnar sig åt narkotikabekämpning. Det är siffror som väl talar för sig själva. Vi menar att en samordnad satsning kräver ökade åtgärder från polisens sida.

Men man får inte heller glömma bort vårdproblematiken. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att ta upp en debatt om narkotikavården – det skulle kanske föra för långt – men jag vill bara i korthet understryka det vi från moderata samlingspartiet så många gånger framfört, nämligen att det är nödvändigt att få till stånd en genomtänkt vårdpolitik. Annars blir alla andra åtgärder ett slag i luften. Man löser inte narkotikaproblemet enbart med polisiära och kriminalpolitiska åtgärder. Man måste också se till att de vårdbehövande kommer under vård så att man på det viset kan minska missbrukets omfattning.

Till sist, herr talman, några ord i all korthet beträffande den tredje reservationen, som handlar om brottspåföljder för narkotikamissbrukare. Jag vill bara erinra om att det förslag vi nu återkommer till – det behandlades också vid förra årets riksdag – innebär att en narkotikamissbrukare i stället för att dömas till brottspåföljd skulle kunna dömas till

vård. Om han inte fullföljer behandlingsprogrammet skall han automatiskt tas tillbaka för kriminalpolitiska åtgärder. Det är ett ganska enkelt förslag, tycker vi, och systemet har prövats i andra länder: Frankrike, USA, Holland. Vi tror att det bör få effekt också i vårt land. Inte heller i det hänseendet har vi emellertid nått någon framgång.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till de vid utskottets betänkande fogade reservationerna.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! De yrkanden som i dag föreligger i justitieutskottets betänkande nr 16 behandlades så sent som den 19 november 1974. I justitieutskottets betänkande 1974:33 redovisades då en hel rad exempel på att Sverige aktivt verkar för samarbete såväl på konventions- och lagstiftningsplanet som i fråga om rent konkreta polisiära insatser. Även problematiken rörande kontrollen av det svenska luftrummet belystes.

Herr talman! Jag tänker ta kammarens tid i anspråk för att till protokollet läsa in en del av vad som har skett och sker på de olika områdena.

I fråga om den internationella brottsligheten konstaterade utskottet att sådan verksamhet under senare år styrts av ligor eller syndikat och att deras aktivitet oftast planläggs i utlandet. Åtgärder har vidtagits såväl när det gäller intern svensk lagstiftning som på det internationella planet.

När det gäller den svenska lagstiftningen vill jag peka på skärpningen av straffen för olaga innehav av vapen och explosiva varor, som genomfördes efter förslag i propositionen 1971:109, och på 1972 års lagstiftning – föreslagen i propositionen 1972:96 – mot den från utlandet delvis styrda illegala spelverksamheten.

När det gäller internationellt samarbete som föranlett skärpt lagstiftning i Sverige vill jag hänvisa till 1970 års Haagkonvention och 1971 års Montrealkonvention, som lett till lagstiftning om flygplatskontroll, flygplanskapning och luftfartssabotage enligt propositionerna 1970:75, 1971:92 och 1973:92.

Terroristlagen kommer vi att förlänga till årsskiftet. Det är en annan åtgärd i fråga om vilken man under lagstiftningsarbetet underströk vikten av det internationella polisiära samarbetet och mellanstatligt samarbete av annat slag.

Jag går så över till den svenska lagstiftningen beträffande narkotikabrottslighet. Där vill jag peka på den höjning av maximistraffet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som genomfördes 1972. I detta lagstiftningsarbete uttalades vikten av att bekämpa den illegala narkotikahandlingen, och det framhölls att man från svensk sida ville satsa hårt på en utbyggnad av det internationella samarbetet. Jag vill också nämna 1971 års Wienkonvention om psykotropa ämnen, som har utarbetats under aktiv medverkan från Sverige.

Sverige har också bidragit till FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel. Vidare har det från svensk sida gjorts – och görs fortfarande – insatser för att vidga aktiviteten inom Interpol och In-

Tisdagen den
13 maj 1975

*Narkotikabrottslighet
m. m.*

ternationella tullsamarbetsrådet.

Vi förlänger nu lagen om telefonavlyssning för avslöjande av narkotikabrott med ytterligare ett år.

Vårdfrågorna, som fru Kristensson tog upp, hör till socialutskottets ansvarsområde, som vi alla vet. Liksom förra året vill jag ge rådet att motioner i det hänseendet ställs till socialutskottet. Däremot vill jag peka på den grupp inom brottsförebyggande rådet som arbetar med narkotikafrågan och som har till uppgift att samordna och lägga fram förslag till åtgärder.

Med detta, herr talman, har jag velat framhålla att vad motionärerna och reservanterna kräver är föremål för aktivt arbete och åtgärder, varför jag yrkar bifall till utskottets skrivning på samtliga punkter, innebärande avslag på reservationerna.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Missbruket av alkohol, narkotika och andra berusningsmedel är vårt lands största sociala problem. Det är därför synnerligen angeläget att alla möjliga åtgärder vidtas för att förhindra – eller åtminstone minska – de allvarliga skadeverkningar det här gäller. Om det skall bli möjligt att komma till rätta med narkotikamissbruket, krävs insatser på många områden samtidigt. Genom internationella överenskommelser, skärpt gränskontroll och särskilda ansträngningar för att komma åt internationella narkotikahandlare och storimportörer måste man söka spärra tillförseln av narkotikapreparat hit till vårt land. Polisen måste ha resurser för åtgärder i brottsförebyggande syfte och för att hindra narkotikalangning.

Folkpartiet har under de senaste riksdagarna i flera motioner framlagt förslag till åtgärder mot narkotikamissbruket. Problemen i fråga om kampen mot den internationella brottsligheten har också sedan en följd av år varit föremål för betydande uppmärksamhet från svensk sida. På den punkten delar jag den uppfattning som fru Bergander här framförde. Narkotikabrottsligheten är emellertid alltså av sådan omfattning att den utgör ett mycket allvarligt samhällsproblem. Narkotikaproblemet kan dock inte lösas enbart med förstärkta polisresurser, med gränskontroll o. d.

Vårdresurserna behöver ytterligare byggas ut, som fru Kristensson redan tidigare här har framhållit. Under alltför lång tid har delade meningar om behandlingsmetoder lett till en viss handlingsförlamning inom narkomanvården. Vi har efterlyst en mer målmedveten satsning för att komma till rätta med narkotikamissbruket. Narkomanvårdskommitténs arbete följdes enligt vår mening inte upp tillräckligt snabbt och målmedvetet.

F. n. synes det råda en relativ enighet bland dem som arbetar på fältet om det nödvändiga i att behandla både själva missbruksproblematiken och bakomliggande sociala och psykiska faktorer.

För att på lång sikt komma till rätta med missbruksproblemen är det enligt min mening angeläget med ytterligare åtgärder som undanröjer

missförhållanden som kan vara anledning till att man tillgriper narkotika. Det kan t. ex. framföras krav på bättre arbetsmiljöer, bättre boendemiljöer, större satsning på fritidsmiljön. Vi vet också att tillgången till ett meningsfullt arbete är en viktig förutsättning för ett harmoniskt liv. Men det blir också här fråga om ett omfattande socialpolitiskt handlingsprogram. Standardutvecklingen har visat sig långt ifrån avhjälpa alla sociala missförhållanden. Själva urbaniseringsprocessen har också skapat nya problem i känslan av övergivenhet och ödslighet i nya förortsmiljöer och i uppkomsten av miljö- och stressfenomen av delvis ny karaktär. Kraven på effektivitet och produktivitet får inte bli så dominerande och hela tillvaron så genomrationaliserad att känslor och initiativ kommer i kläm, alltmera trängs bort och inte får komma till uttryck. Folkpartiet har i olika motioner föreslagit åtgärder, bl. a. för att underlätta för föräldrarna att stödja sina barn i deras utveckling och till förbättringar av den sociala tryggheten.

I en partimotion till förra årets riksdag lade folkpartiet fram ett program mot missbruket som framför allt innebar förslag till förstärkningar på en rad punkter av samhällets insatser inom narkoman- och nykterhetsvården. En del förslag ledde till förbättringar redan förra året. Vissa anslag räknas upp i årets budgetproposition. Andra förslag har vi upprepat i en motion till årets riksdag.

Enligt vår mening saknades således under lång tid den erforderliga målmedvetenheten i narkotikapolitiken. Bristen på handlingskraft förklaras till stor del av de delade meningar som råder om den lämpliga inriktningen. Frågan om narkomanvården är fortfarande kontroversiell.

Jag tror att det är mycket angeläget att man går de här problemen inpå livet med allvar för att försöka åstadkomma en politik som verkligen leder till en sanering, till en förbättring av förhållandena på området, och där har vi ju en del att hoppas av brottsförebyggande rådets arbete. Det verkar som om myndigheterna ändå fått problemen något så när under kontroll. Nyrekryteringen av missbrukare förefaller i stort sett ha avstannat. Det är dock viktigt att observera hur osäkra alla uppgifter på det här området är. Vi vet inte särskilt mycket om hur långt missbruket når och i vilken utsträckning narkotikamissbruk förekommer.

Det är synnerligen allvarligt att en del missbrukare går över till nya och farligare preparat. Särskilt oroväckande f. n. är ju förekomsten av heroin i Sverige.

Vidare är det enligt min mening viktigt att ta till vara det ideella engagemang som olika folkrörelser och även enskilda visar när det gäller att hjälpa människor som har alkohol- eller narkotikaproblem. Exempel på sådant engagemang är det arbete som utförs av Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet och De kristna samfundens nykterhetsrörelsens RIA-verksamhet. Jag tror som sagt att det är viktigt att man tillvaratar de möjligheter som där erbjuds, och att man verkligen stöder det arbetet.

Narkomanvården är alltså ett område där kraftfulla insatser är er-

Tisdagen den
13 maj 1975

*Narkotikabrottslig-
heten m. m.*

forderliga. Jag förutsätter att den meningen är allmän och att det är en gemensam uppfattning att vi skall göra allt vad vi kan för att komma till rätta med den problematik som jag här något har berört, och jag har för dagen inget annat yrkande än utskottets.

I detta anförande instämde herr Sellgren (fp).

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Bara ett par ord till fru Bergander. Hon sade att vi behandlade dessa frågor så sent som i november förra året, och det äger sin riktighet. Men vi var inte överens då, och ingenting har egentligen inträffat som skulle göra det lättare för mig att ansluta mig till majoritetens uppfattning nu. Utvecklingen beträffande den internationella brottsligheten är ju dess värre negativ.

Fru Bergander lämnade en ganska tydlig redovisning av vad utskottets betänkande innehåller. Som jag förut sade tycker jag att betänkandet är mycket fylligt och att det med all önskvärd tydlighet visar alla Sveriges internationella engagemang samt de insatser som där görs. Men yrkandet i motionen utmynnar i två konkreta saker. Den ena är frågan om en effektivare gränskontroll. Den frågan tog fru Bergander över huvud taget inte upp. Den andra frågan är ökade insatser mot narkotikamissbruket på bred front, speciellt mot bakgrund av den oroande utvecklingen när det gäller heroinet. Det är de två konkreta frågorna, plus den behandlingsfråga som berörs i reservationen 3 och där utskottet har avstyrkt vår motion, som gjort att vi har funnit anledning att reservera oss och yrka på åtgärder i dessa avseenden.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Jag är medveten om att fru Kristensson inte kommer att ändra uppfattning i de frågor motionen gäller, och det hade väl ingen i utskottet heller väntat sig. Men jag vill bestämt ta avstånd från fru Kristenssons påstående att utskottsmajoriteten nonchalerar de andra frågorna. Vi ser bara inte på dem på samma sätt som fru Kristensson. Vi anser att det arbetas aktivt både med gränsbevakning och med narkotikafrågan. Det är där skillnaden ligger, fru Kristensson!

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 258
Nej - 46
Avstår - 1

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 257
Nej - 47
Avstår - 1

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

Den som vill att kammaren bifaller justitiekommitténs hemställan i betänkandet nr 16 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 257
Nej - 46
Avstår - 1

§ 6 Fortsatt giltighet av den s. k. terroristlagen

Föredrogs justitiekommitténs betänkande nr 17 med anledning av propositionen 1975:72 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund jämte motioner.

I propositionen 1975:72 hade regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund.

I propositionen hade föreslagits att den s. k. terroristlagen skulle få fortsatt giltighet till utgången av december 1975.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 1975:1122 av herr Olsson i Kil m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade att den s. k. terroristlagen inte förlängdes,

dels den med anledning av förevarande proposition väckta motionen 1975:2028 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade att avslå propositionen.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1975:72 och med avslag på motionerna 1975:1122 och 1975:2028 skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund.

Reservation hade avgivits av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:1122 och 1975:2028 skulle avslå propositionen 1975:72.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr PETERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Redan 1973, när den s. k. terroristlagen presenterades i en regeringsproposition, väckte den en allmän skepsis, för att inte säga indignation, från stora delar av vårt folk. Den väckte en rad protester från olika samhällsskikt. Långt inne i de borgerliga leden, med undantag för moderata samlingspartiet, höjdes starka röster för att inte anta de i propositionen föreslagna undantagsreglerna för svensk rättskipning. Det fanns vidare starka röster inom centerpartiet, inom folkpartiet och inte minst inom socialdemokratin som hävdade samma mening. Vårt parti, vänsterpartiet kommunisterna, var redan från början av den uppfattningen att någon undantagslag inte behövdes för det uttalade syftet.

Terroristlagen utgör ett främmande element i svensk lagstiftning. I dess 1 § heter det att utlänning "skall avvisas, om det finnes grundad anledning antaga, att han tillhör eller verkar för organisation eller grupp som på grund av vad som är känt om dess verksamhet kan befaras här i riket använda våld, hot eller tvång för politiska syften". Detta innebär att en brottspåföljd – i detta fall avvisning – kan beslutas och verkställas utan att det föreligger brott eller ens förberedelse till brott. Det behöver inte ens föreliggande förberedelser till brott, utan det räcker med "grundad anledning antaga" att en person tillhör en organisation – vilket ju är ännu mer opreciserat – som kan "befaras" använda våld, hot eller tvång i politiska syften. Ingen annanstans, mig veterligt, kan någon dömas skyldig utan att ens misstanke om brottsliga avsikter behöver ifrågakomma. Härigenom strider terroristlagen mot grundvalen för den svenska brottmålslagstiftningen. Förhindrande av, uppdagande av och bestraffning för terrordåd kan ske inom ramen för vad som finnes angivet i brottsbalken. I den är som bekant förberedelse till brott kriminaliserad.

För att ett ögonblick återvända till den opinion som kom till uttryck i skilda samhällslager när förslaget framlades första gången vill jag erinra om att opinionen mot lagen sedan dess har vunnit ännu större bredd. Men redan vid lagförslagets föreläggande uttalade sig en rad organisationer mot lagen och varnade för dess genomförande. Jag skall ta några exempel.

I en skrivelse till statsrådet Carl Lidbom av den 2 mars 1973 krävde följande socialdemokratiska organisationer att terroristlagen skulle stoppas: Föreningen Socialistisk debatt, 3:e kretsen av Stockholms arbetarekommun, Östermalms socialdemokratiska förening, Engelbrekts socialdemokratiska förening, Adolf Fredriks socialdemokratiska förening, Matteus socialdemokratiska förening, Stockholms allmänna kvinno-klubb, Värtans socialdemokratiska förening, Östermalms socialdemokra-

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

tiska ungdomsklubb, Gustav Vasa socialdemokratiska förening och Enskede socialdemokratiska förening.

Om jag inte är fel underrättad har sedan dess en majoritet i Stockholms socialdemokratiska arbetarekommun uttalat sig för ett slopande av terroristlagen. Folkpartiets landsmöte förra året uttalade sig för att inte förlänga terroristlagen. Sedan kan man räkna upp andra organisationer och en rad personligheter bland rättsspecialister, kulturrepresentanter med hemort i skilda politiska kretsar som också uttalat sig mot den aktuella terroristlagen, men den gjorda uppräknningen bör räcka för att ge en bild av att det inte endast är vårt parti som går emot denna undantagslag. Det är bara beklagligt att socialdemokratins toppskikt inte har tagit hänsyn till den breda opinionen.

Jag vill också i detta sammanhang säga att jag tycker det är beklagligt att folkpartiets representant i utskottet inte har följt landsmötets majoritet och reserverat sig mot en förlängning av terroristlagen. Men det är kanske å andra sidan att begära för mycket, eftersom folkpartiet alltid har haft för vana att sitta på flera stolar samtidigt. Det påminner mig, trots stundens allvar, om den lilla historien om pastor Jansson som försökte att vara alla till lags och inte hade någon bestämd åsikt om någonting. Jag är dock inte övertygad om att herr Westberg i Ljusdal genom sitt särskilda yttrande ger uttryck för vad majoriteten i folkpartiet anser.

Utskottets majoritet menar att terroristlagen bör förlängas till årsskiftet 1975-1976. Vårt parti däremot är av den uppfattningen att den inte bör förlängas. Den bör mönstras ut ur det svenska rättssystemet, ju förr dess bättre. Terroristlagen utgår från lämplighetsbedömningar. Den dömer ohörda; blotta misstanken att en person tillhör en organisation som använder våld kan leda till åtgärder mot denne. Avvisning kan ske av oskyldig och på förhand dömd person som inte ens haft brottsligt uppsåt då han eller hon sökt sig till Sverige.

Lagen ger vidare i s. k. förebyggande syfte vidsträckta möjligheter till husrannsakan, kroppsvisitation, brevkontroll, telefonavlyssning m. m. Dessa medel får alltså användas i förebyggande syfte – inte, som enligt rättegångsbalken, enbart vid misstanke om brott. Det betyder att om polisen finner det lämpligt att vidta sådana åtgärder mot någon kan man göra det. Det är också detta drag i terroristlagen som gör att den är ett allvarligt hot mot rättssäkerheten. Den fyller heller inte någon funktion i förebyggande syfte. Det har inte minst det nyligen timade dramat på västtyska ambassaden i Stockholm visat. I samband med denna tragiska händelse har emellertid vissa krafter fått luft under vingarna och högt uttalat krav på skärpningar i olika avseenden – det har hörts rop på fler poliser, striktare bestämmelser i nuvarande lag osv.

Samma krafter har tyvärr påverkat den socialdemokratiska regeringen så att den visar undfallenhet för ropet på s. k. lag och ordning. Men, herr talman, enligt vår mening är det trots vad som har hänt här hemma och utomlands ingen som helst anledning att tappa fattningen och förivra sig så att man vidtar åtgärder som kan få oöverskådliga konsekvenser

för den svenska rättssäkerheten. Såvitt jag vet finns det i det här landet ingen organisation, politisk eller ideell, som sympatiserar med våld och terror av det slag som förekom på den västtyska ambassaden.

Men det kanske är skäl att erinra om vad som föder våldet. Den värld vi lever i ger dagliga exempel på hur våldet praktiseras i alla dess omänskliga former. Historien visar att våld tillgriper den och de som finner sina privilegier hotade. I sina desperata försök att behålla sin makt och sina privilegier kan vilket slag av våld som helst tillgripas. Men våldet har aldrig haft någon framgång. Våldet har alltid förr eller senare besegrats. Våld och terror är begrepp som under historiens gång har förknippats med ett döende samhälles alla kriterier. Det är dess sista desperata försök att med maktmedel bevara ett system som har spelat ut sin roll i det mänskliga samhällets historia.

Jag har velat ta upp denna speciella fråga, eftersom man oftast på ett mycket oklart sätt blandar samman våld i allmänhet, revolution och politiska våldsaktioner med terrorism. I terroristlagen talas endast om oppositionellt våld i olika länder, däremot sägs ingenting om regimers våld mot oppositionen. Man sätter ett likhetstecken mellan rörelser som endast har väpnad kamp att tillgå med rörelser som har möjlighet att arbeta legalt. Man skiljer inte på väpnad befrielsekamp och terrorism. Definitionerna flyter omkring.

Man tar inte i beaktande – och jag tycker att det finns anledning att erinra om det i dessa dagar då hela den progressiva mänskligheten firar 30-års minnet av fascismens krossande – att våld sådant det användes av motståndsrörelserna i våra grannländer i kampen mot Hitlerfascismen under andra världskriget är något annat än det våld som har använts av Ustasjagrupperna och nu senast av Baader-Meinhof-ligan. Man gör ingen boskillnad mellan å ena sidan en av omständigheterna framtvungad nödvändig befrielse från och försvarskamp mot ett system och å andra sidan en terror riktad mot icke inblandade civilpersoner. Det är naturligtvis inte en tillfällighet att man söker fördunkla begreppen. Det ingår som ett mönster i ledmotivet att stämpla alla oppositionella organisationer som terrororganisationer för att därmed söka dölja de makthavandes terror och förtryck mot det egna folket i dess kamp för självständighet och oberoende. Diffusa bestämmelser och svävande definitioner, vilkas innebörd godtyckligt kan ändras från fall till fall, är givetvis utmärkta redskap i ett sådant syfte. Detta syfte ligger helt vid sidan av den i och för sig legitima och angelägna uppgiften att skydda oskyldiga civilpersoner mot terroraktioner i detta ords egentliga bemärkelse.

Herr talman! Jag har velat påpeka detta faktiska förhållande så att säga utanför de händelser som inträffat i vårt land under den senaste tiden. Om man för ett ögonblick skulle karakterisera den s. k. Baader-Meinhof-ligan och dess aktion, så har den självfallet inte ett dyft att göra med någon befrielsekamp eller motståndsrörelse av det slag som jag här beskrivit. Än mindre har den någonting att göra med arbetarrörelsens kamp för demokratiska fri- och rättigheter. Snarare skulle man

kort kunna uttrycka det så, att denna grupp är ett uttryck för och en frukt av den miljö som har skapat den, nämligen ett utslag av den för-
ruttelse som det kapitalistiska samhället i dess nuvarande epok genom-
lever. Vi får dagligen bevis genom radio, TV och press att det både
i Sverige och utomlands frodas en människofientlig atmosfär, där in-
divider spelas ut mot individer i en enda anarki och där det saknas per-
spektiv på en framtid där människorna gemensamt slår vakt om mänsk-
lighetens fortsatta utveckling till något bättre, till ett samhälle som för-
svavar och utvecklar den enskilde individens rättigheter, utvecklar den
personliga friheten och stimulerar människor till insatser för en mänsklig
gemenskap och samhällelig vidareutveckling, ett samhälle fritt från ned-
brytande och destruktiva handlingar som motverkar människans grund-
läggande och naturliga ambitioner.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till jus-
titieutskottets betänkande nr 17.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Justitieutskottet säger i sitt betänkande nr 17 att den
internationella utvecklingen under det senaste året klart ger vid handen
att det fortfarande föreligger behov av en lagstiftning till skydd mot
våldshandlingar av det slag som motiverar terroristlagen. Jag delar den
uppfattningen. Jag framhåller i det särskilda yttrande som jag fogat till
utskottets betänkande att jag delar avskyn mot den ökande användningen
av våld och terror, och jag anser det lika självklart att den svenska rätts-
staten måste ha möjlighet att så långt det går förhindra terror och vålds-
dåd.

På den punkten är jag inte av någon annan mening än utskottsma-
joriteten. Det som kan ifrågasättas och som ifrågasättes är om den lag,
vars giltighet regeringen föreslår skall förlängas, fyller berättigade krav
på rättssäkerhet. Folkpartiets landsmöte – det är riktigt som herr Pet-
tersson i Västerås uppgav nyss – tog i höstas avstånd från lagen under
hänvisning till dess vaga utformning och brist på personligt rekvisit som
grund för avvisning samt spanings- och tvångsåtgärder. Om propositionen
inneburit en förlängning såsom tidigare på ett år utan några uppgifter
om de förändringar som propositionen 72 talar om, hade läget varit ett
helt annat än vad det nu är. Jag protesterar mot den bedömning som
herr Pettersson gjorde nyss, att det skulle vara ett försök att sitta på
två stolar, när man tar hänsyn till de fakta som framkommit efter det
att man senast tog ställning. Jag bedömer det inte så.

Här föreligger nya fakta, och jag tänker då på vad som framkommit
bl. a. i den proposition som vi nu diskuterar, och som var okänt när
landsmötet tog ställning. Jag finner det helt enkelt inte riktigt att vara
opåverkad av nya fakta som framkommit efter det att man senast hade
anledning att pröva frågan. I den proposition som vi nu behandlar med-
delar nämligen statsrådet Leijon att en översyn av lagen har påbörjats,
att översynen inriktas bl. a. på möjligheten att i lagtext klarare ange vilka

grupper eller organisationer som berörs av lagen och därjämte på in- förandet av ett personligt rekvisit som grund för lagens tillämpning. Genomförs sådana ändringar i lagen, innebär det ett tillmötesgående gen- temot dem, bl. a. företrädare för folkpartiet, som hårt kritiserat lagen för dess brist på klarhet och avsaknad just av ett personligt rekvisit. Då översynen även skall innebära prövning av huruvida bestämmelserna rörande internationella terrorister bör ges i en särskild lag eller inarbetas i utlänningslagen, finner jag för min del ingen anledning att motsätta mig en förlängning av lagen till årsskiftet, då jag förväntar att översynen är genomförd och nytt förslag om åtgärder till förebyggande av våldsdåd med internationell bakgrund, som beteckningen lyder, föreligger.

Det är som jag ser saken angeläget – jag vill understryka det – att vi har möjligheter att hindra personer som tillhör eller verkar för ter- roristgrupper eller -organisationer att använda Sverige som skådeplats för våldsaktioner med politiska syften. Vi behöver inte minst av psy- kologiska skäl en lagstiftning som inskärper att vi är beredda att efter förmåga motverka att vårt land blir en tillflyktsort och ett aktionsområde för internationella terrorister.

För dagen har jag inte något annat yrkande än utskottets.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Westberg i Ljusdal vill jag bara säga följande.

Först och främst beriktigade herr Westberg min uppgift om att folk- partiets landsmöte i fjol uttalade sig för att folkpartiet icke skulle vara med om någon förlängning av terroristlagen. Sedan ifrågasatte herr West- berg att min bedömning var riktig när jag sade att folkpartiet har för vana att sitta på två stolar. Jag vill erinra om en ledare för folkpartiet som heter Bertil Ohlin. Han sade: Att vara liberal är att vara kluven. Jag tycker att herr Westberg är ett konkret och levande exempel på detta här i dag.

Vi hör många gånger från folkpartiets håll att man talar om den s. k. närdemokratin. Man skall lyssna på människor och man skall lyssna på rörelsen. Så sammankallar man ett landsmöte och dess majoritet uttalar sig för att man vid en fortsatt behandling av terroristlagen skall gå emot denna. Är det typ närdemokrati som herr Westberg demonstrerar från folkpartiets sida?

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte säker på att herr Pettersson i Västerås läser historien rätt när han påstår, att Bertil Ohlin skulle ha sagt: Att vara liberal är att vara kluven. Det är nog nödvändigt att studera det litet närmare.

När herr Pettersson talar om att lyssna på rörelsen är jag den förste att understryka angelägenheten av att göra det. Det är det vi har gjort, vi har lyssnat på rörelsen. Vid tidigare ställningstagande har jag haft en mer förstående inställning till terroristlagen, det måste jag bekänna.

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

Jag har aldrig varit nöjd med den, men jag har sett det angeläget att vi på något sätt vidtar åtgärder för att skydda oss emot terroristverksamhet av det slag det här gäller. Men sedan landsmötet sagt sin mening och sedan vi fått lyssna på rörelsen är det alldeles självklart att vi finner det angeläget att framföra nödvändigheten av en omprövning av terroristlagen.

Jag har noterat att statsrådet Leijon gått kritiken till mötes och är beredd att genomföra åtgärder som åtminstone tar bort de största bristerna i denna lagstiftning. Då tycker jag, att man skall vänta tills man får se resultatet av den omprövningen innan man tar ställning på nytt. Jag kan inte finna något fel i den hållningen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Som herr Westberg i Ljusdal sade har justitieutskottet vid sin behandling av propositionen om förlängning av terroristlagens giltighet inte funnit anledning till några utförliga kommentarer. Utskotts-majoriteten har godtagit förlängningen, och vi har noterat att det inom arbetsmarknadsdepartementet pågår en översyn av terroristlagen. Ett betänkande är f. ö. avlämnat helt nyligen. Därför har vi menat att det saknas anledning i och för sig att i dagens läge göra kommentarer till utredningsförslaget. Vi får väl ta upp en diskussion när utredningsförslaget leder till en proposition någon gång på höstkanten.

Innan jag utvecklar några ytterligare synpunkter skulle jag emellertid vilja göra ett beriktigande av den historieskrivning som herr Pettersson i Västerås gav. Han försökte göra gällande att när vi fattade beslut om terroristlagen för ett par år sedan instämde bara moderaterna i att lagen skulle antas. Men var det inte så, herr Pettersson i Västerås, att socialdemokrater, centerpartister och moderater så gott som enhälligt slöt upp bakom propositionen? Inom vpk var man ense om ett avslag och inom folkpartiet var meningarna delade. Men, som sagt, det var visst inte bara moderaterna som stod upp bakom propositionen, för hur skulle den då egentligen kunnat vinna kammarens bifall?

Herr talman! Eftersom utredningsförslaget ifrån arbetsmarknadsdepartementet nu föreligger, kan det inte hjälpas att man blir intresserad att ta del av de förändringar som departementet tänker sig. Därvidlag kan man konstatera att de förändringar som presenteras i promemorian innebär en väsentlig försvagning av möjligheterna att bekämpa terrorism.

Det är huvudsakligen två punkter som jag finner tvivelaktiga. Den ena är att man ytterligare skall begränsa möjligheterna för utvisning av terrorister. Den andra är att man säger att övervägande skäl talar för att de särskilda tvångsmedelsbestämmelserna kan avvaras. Det innebär i klartext att vi i och med detta kommer att få räkna med att ha kvar terroristerna i vårt land och att polisen dessutom får minskade möjligheter att spana efter dem.

Vill statsrådet Leijon ge kammaren ett besked i den här frågan eftersom utredningen har kommit till stånd inom ert departement? Menar ni alltså

att tiden nu är inne för att försvaga terroristlagens bestämmelser? Är det vad regeringen kommer att föreslå? Jag kan naturligtvis inte begära att få exakta svar på hur lagförslaget kommer att se ut – det är inte heller det jag menar – men min fråga avser närmast inriktningen av förslaget. Kommer det att bli en försvagning av våra möjligheter att bekämpa terrorism eller kommer det att innebära ökade möjligheter till bekämpning?

Jag skulle med statsrådet Lidbom i propositionen år 1973 vilja säga att vi får akta oss för att underskatta allvaret i situationen. Å andra sidan skall man självklart inte dramatisera den i onödan. Men jag skulle vilja påstå att regeringen har en tendens att föra något slags konjunkturbetonad terrorpolitik, eller vad jag skall kalla det. Efter Bulltofta blev det plötsligt väldigt bråttom. Då skulle vi ha en terroristkommission och det var stor dramatik. Vi fick då terroristlagen. En rätt lång tid gick därefter då det inte hände så mycket, men sedan började kritiken att komma upp igen från vänsterpartiet kommunisterna, där den alltid har funnits, men också inom socialdemokratin själv. Då ansågs det att en utredning skulle tillsättas. Nu efter det västtyska ambassaddramat tycker jag att man märker andra tongångar: visst skall vi ta i med krafttag mot terroristerna.

Men, herr talman, som jag ser det är det angeläget för ett lands regering att föra en beslutsam och konsekvent, kanske inte så dramatisk, men genomtänkt och konsekvent terroristbekämpningspolitik, som alltså inte skall svänga med konjunkturerna utan ligga fast. Jag menar att vårt land måste klargöra att vi med alla medel – utan att ge avkall på rätts-säkerheten – vill söka förebygga och bekämpa terrordåd.

Det har sagts många vackra ord tidigare om vikten av ett öppet samhälle, och jag delar den synen. Vi är vana vid att leva i ett öppet samhälle, och det vill vi slå vakt om. Men ett öppet samhälle får inte vara försvarslöst. Jag vill påstå att det mycket väl går att förena angelägenheten av att bibehålla ett öppet samhälle och att skapa skyddsmekanismer, så att vi åtminstone kan säga oss att vi har gjort allt vad som är möjligt inom rättssäkerhetens gränser för att skydda oss mot terrordåd. Man kan självfallet inte helt skydda sig, det visar verkligen erfarenheten. Men man kan åtminstone försöka att göra vad som står i ens makt för att förebygga.

Jag tycker kanske inte att statsrådet Leijons handhavande av frågan om eventuell utvisning av de personer som står upptagna i terroristlistan, de presumtiva terroristerna, är särskilt förebyggande. Man beslutar att de skall utvisas, men att utvisningen inte skall verkställas. I realiteten betyder detta att utvisning inte i något fall ägt rum. Ändå finns det bland dessa japanska terrorister och andra grupper personer om vilka jag tycker att regeringen med ganska gott samvete kunde säga att de inte är önskvärda i vårt land utan skall utvisas.

Statsrådet Lidbom sade i propositionen år 1973 att utgångspunkten för terroristlagen är att en utlänning inte har en oavvislig rätt att vara

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristlagen*

i vårt land, och den utgångspunkten gäller naturligtvis fortfarande. Jag skulle därför vilja fråga statsrådet Leijon ifall ni nu är beredd att ompröva beslutet att inte verkställa utvisningarna av de här terroristerna. Det tycker jag skulle vara en intressant fråga att få besvarad.

Jag kan inte, herr talman, underlåta erinra om att också Nordiska rådet har ägnat intresse åt de här frågorna och menat att de nordiska länderna borde samarbeta i sina försök att bekämpa terrorismen. I oktober 1973 antogs ett medlemsförslag, som gick ut på att de nordiska länderna borde tillsätta en kommitté med parlamentariker för att komma fram till konkreta åtgärder för att söka skydda det nordiska området. En sådan kommitté tillsattes i november 1974, men märkvärdigt nog ägde det första sammanträdet, som var på tjänstemannanivå, rum först fyra eller fem dagar efter ambassaddramat, nämligen den 29 april 1975. Det är ett egendomligt sammanträffande. Om den svenska regeringen verkligen varit inställd på att vidta alla de effektiva åtgärder den kunde borde den inte ha låtit så lång tid förflöta, utan den borde varit mer aktiv.

Mig förefaller det, herr talman, som om ett antal terroristorganisationer har en speciell fäbless för vårt land. Jag är medveten om att andra länder minsann också är drabbade, men på något sätt är Sverige ett attraktivt land för terrorister. Det är svårt att spekulera i anledningarna till detta, och det jag påstår är inte den enda sanningen, självklart inte. Men jag hävdar att det inte är lämpligt att en regering så öppet som den svenska deklarerar en reservationslös anslutning till den mjuka linjen. Självklart skall polisen i sitt arbete rädda människoliv. Det är den absolut överordnade målsättningen. Men att regeringen inför omvärlden anger att den i alla lägen kommer att följa en mjuk linje tycker jag är fel. Dessutom har det inte blivit så i realiteten.

Det var egentligen inte någon mjuk linje som följdes i det västtyska ambassaddramat. I det låg att det var den tyska regeringen som företrädde den hårdföra linjen. Man gav inget förhandlingsutrymme, så det var knappast någon mjuk linje som tillämpades där. Det har sagts mig att terroristerna på den västtyska ambassaden såg ganska förvånade ut när de fick klart för sig att den mjuka linjen inte skulle tillämpas. Det hade de tydligen räknat med.

Om vi får uppleva fler terrordåd, vilket man må be att vi slipper, kommer det nog i praktiken att visa sig att olika metoder får tillämpas, anpassade till den aktuella situationen. Det är väldigt svårt att föreställa sig dessa situationer, men det är i varje fall fel att direkt inbjuda till terrordåd genom att säga att regeringen i alla lägen kommer att tillämpa en mjuk linje.

Jag påstår också, herr talman, att vi kunde stärka den inre gränskontrollen avsevärt. Detta kanske inte har någon avgörande betydelse när det gäller terrorister, men det är i varje fall ett åliggande vi har i anslutning till den nordiska passkontrollöverenskommelsen.

Man kan vidare fråga sig om säkerhetsåtgärderna vid ambassaderna är tillräckliga, men jag skall inte stå här och vara efterklok. Åtgärderna

hade bedömts vara tillräckliga av den västtyska ambassaden och av andra ambassader. De blir ju tillfrågade och en överenskommelse träffas. Frågan är om man inte ändå inför det ökade hotet mot diplomaterna måste räkna med en förstärkt ambassadbevakning, men det är en öppen fråga.

Jag hade tänkt ställa en fråga till statsrådet Leijon, men det kanske jag inte skall göra eftersom det är statsrådet Geijer som är huvudman för säkerhetspolisen. Att den här viktiga frågan är uppdelad på två departement är också en synpunkt att beakta. Det kan vara en olägenhet. Låt mig i stället för att formulera en fråga konstatera att Västtyskland nu tycks gå i författning om att avsevärt förstärka säkerhetspolisen och även överväga att inrätta en särskild avdelning inom denna för terroristbekämpning, möjligen med speciell träning av den polis som skall ägna sig åt detta. Jag vill inte utan vidare säga att vi också skall gå in för detta, men frågan bör övervägas. Dessutom har det sagts mig att de ABAB-vakter som sköter ambassadbevakningarna inte har sådan utbildning som bör vara nödvändig för att de skall kunna fullgöra sitt sannerligen inte alldeles enkla jobb.

Herr talman! Jag har ställt några frågor till statsrådet Leijon, dels om hon är beredd att ompröva de tidigare besluten att vissa utvisningar inte skall verkställas, dels om statsrådet menar att det förslag från arbetsmarknadsdepartementet som vi får se i höst kommer att innebära en förstärkt terroristbekämpning eller inte.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att fästa kammarens uppmärksamhet på en artikel i Dagens Nyheter i dag, som jag tycker faktiskt är värd att ta del av. Den är skriven av den västtyske kulturattachén Anno Elfgen, som var en av dem som hölls som gisslan under ambassaddramat. Han skriver mycket intressanta saker. Jag skall bara citera ett par avsnitt av artikeln.

”Den omåttliga arrogans med vilken en statistiskt nästan försumbar minoritet förklarar sin uppfattning som giltig och andras som brist på riktigt medvetande passar inte i vårt samhälle, där den politiska sanningen fastställs genom majoritetsbeslut och inte genom kulsprutepistoler.”

Man kan inte, menar Elfgen, klara dessa problem med en vänlig kvarterpolis, väpnad med slagträ. ”Svårigheten är ju att dessa intelligenta och därför höggradigt farliga ogärningsmän själva bestämmer tid, plats och sätt för nästa spektakulära aktion.”

Hur skall rättsstatens skydd kunna säkerställas, frågar Anno Elfgen. Jag skulle vilja fråga detsamma. Jag har angett några tänkbara möjligheter men det är ju statsrådets svar som egentligen är det intressanta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Kristensson säger att jag icke gjorde en riktig historieskrivning när jag i mitt första inlägg talade om vilka organisationer och grupper i samhället som uttryckte sitt ställningstagande mot terroristlagens tillkomst. Jag redogjorde för den opinion som rådde i vida

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

kretsar av det socialdemokratiska partiet, centerpartiet och folkpartiet. Jag har dock inte kunnat förmärka någon sådan opinionsyttring från moderat håll före lagens tillkomst. Det var detta det handlade om.

Sedan är det alldeles självklart att jag inte minst beklagar att det socialdemokratiska partiet gjorde gemensam sak med moderata samlingspartiet och genomdrev den här lagen. Så långt var det naturligtvis riktigt, fru Kristensson.

Vad jag diskuterar här är inte bestämmelserna i terroristlagen. Vi vill mönstra ut lagen därför att den skapar också oro bland mycket stora grupper invandrare. Lagen uppfattas ofta som ett stöd för en allmänt utlänningsfientlig inställning. Trots att lagen varit i kraft två år saknas ännu bevisen för att den skulle vara ett verksamt medel mot terrorismen. Det påpekade jag också i mitt första inlägg. När man väger detta mot det förhållandet att lagen skapar oro och osäkerhet bland de flesta utlänningar som kommit till Sverige i legalt syfte och som arbetar här, måste man välja alternativet att mönstra ut den ur svensk lagstiftning, och det så snart som möjligt. Då kan man inte kompromissa, herr Westberg i Ljusdal, utan då måste man ta ståndpunkt för att inte göra avkall på den grundläggande principiella invändningen mot den här lagen.

Jag är naturligtvis glad för att fru Kristensson läser Dagens Nyheter. Fru Kristensson kunde också ha anfört ett annat citat ur Dagens Nyheter i dag. Där refereras ett uttalande av polischefen Carl Persson, som säger: "Polisen har ingen större nytta av terroristlagen." Det har bara regeringen, sade polischefen vidare. Han fortsatte: "Vi behöver inte ökad gränsbevakning eller skärpt kontroll av utlänningar i landet. Vi behöver informationer länderna emellan."

Det är synd att inte fru Kristensson gjorde också det citatet.

De andra frågorna skall jag naturligtvis inte besvara. Jag vill bara säga mycket kort att fru Kristensson i dag återkommer till den mjuka och den hårda linjen. De riksdagsledamöter och den allmänhet som råkade se programmet Pejling i går kväll kunde iakta att fru Kristensson också där gjorde en mycket stor insats för att försöka sitta på två stolar. – Hur skall vi ha det i fortsättningen? Skall vi ha två linjer, en officiell utåt och en annan linje inåt, för våra svenska medborgare?

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det ankommer inte närmast på mig att försvara terroristlagen gentemot herr Pettersson i Västerås. Det tänker jag inte göra heller. Det får regeringspartiets företrädare göra.

Jag begärde ordet för att bemöta det påstående som herr Pettersson i Västerås återkommer till med en viss envishet och som också fördes fram i samband med att vi antog terroristlagen, nämligen påståendet att terroristlagen skulle skapa oro bland invandrarna i vårt land. En stor del av motiveringen för terroristlagen var just att den skulle vara till skydd för alla de stora invandragrupper i vårt land som vi hälsar välkomna hit, som vi vill värna om och som känner sig hotade av de här

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen*

små extremistgrupperna; terroristlagen skulle bl. a. utgöra skydd för dessa invandrargrupper. Jag beklagar att herr Pettersson i Västerås fortfarande sprider en sådan här vilseledande propaganda, som i sig kan medföra att invandrargrupperna känner oro, helt felaktigt.

Sedan noterade jag det rikspolischefen sade i någon debatt, jag tror det var i Lund. Men vad han sade i klartext – det framgår om man läser artikeln i Dagens Nyheter, herr Pettersson i Västerås – var att polisen måste få förstärkta spaningsresurser. Det menar rikspolischefen – såvitt jag förstår – är det alldeles avgörande om man skall kunna bemästra terroristproblemen. Jag delar rikspolischefens uppfattning att ökade spaningsresurser till säkerhetspolisen är angelägna, men jag inbillar mig att herr Pettersson i Västerås kanske inte delar den meningen.

När det sedan gäller den mjuka linjen tycks det vara mycket svårt för herr Pettersson i Västerås att förstå skillnaden mellan att å ena sidan polisen i sitt dagliga arbete utgår från att det är en huvuduppgift att rädda liv, men att jag å andra sidan kritiserar regeringen för att den säger att vi i alla lägen skall hålla en mjuk linje och att den gör det öppet, utåt. Jag tror inte att man skall underskatta de presumtiva terroristernas egen underrättelsetjänst. De håller sig nog informerade om vilka länder och vilka regeringar som för en ur deras synpunkt acceptabel terroristpolitik, och de länderna kommer de att satsa på antingen som distributionsbas för att planera nya terrordåd i andra länder eller för att planera terrordåd i resp. land.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I sitt senaste inlägg bestrider fru Kristensson att det skulle vara oro i invandrarlägret. Jag kan bevisa motsatsen. Redan när propositionen framlades 1973 gav en rad invandrarorganisationer till känna att de var motståndare till den här lagen. Detta kan ytterligare dokumenteras med följande.

Vad vi vänder oss emot i det här sammanhanget är framför allt lagens innehåll. Den vänder sig mot organisationer och alla medlemmar i dessa förmenta organisationer. Man springer alltså ifrån en individuell prövning av den enskildes förmenta farlighet och låter det formella medlemsskapet vara det avgörande. Enligt lagen kan man vidta tvångsåtgärder mot utländsk medborgare redan om anledning finns att antaga utlänningens samband med vad som något diffust beskrivs som terroristorganisation. Det räcker således att ett antagande finns om att vederbörande verkar för en sådan organisation. Därmed har man gått ifrån kravet på grundad misstanke, och detta leder till att myndigheter har fria händer att i stort sett diskretionärt ingripa. Vem avgör om dessa antaganden är riktiga? Antagandena kan ju endast vara subjektivt grundade sannolikhetsbedömningar av allmän natur och kan också sakna all anknytning till den individ som utsätts för dessa drastiska tvångsåtgärder, som kan komma att få stor inverkan på individens levnadsförhållanden.

Det är främst på detta område som lagen också strider mot svensk

rättsskipning. Den oroar vidare invandrarna. Låt mig ta ett litet exempel. Enskilda medlemmar av en organisation kan ha sympati för organisationens målsättning men kan samtidigt vända sig bestämt mot de metoder som den använder. En medlem kan t. o. m. vara av olika skäl helt förhindrad att aktivt delta i organisationens aktioner, trots att han ansluter sig till dess målsättning. Ändå stämplas han med utgångspunkt i denna lag. Det är det som i mycket stor utsträckning oroar invandrarna.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! När riksdagen för två år sedan beslöt att införa den s. k. terroristlagen var vi säkerligen många som hoppades att den skulle bli provisorisk och tidsbegränsad. Detta var en av anledningarna till att vi då avvisade tanken på att införa tvångsbestämmelserna i utlänningslagen. Den andra orsaken till att vi valde en provisorisk lagstiftning var att vi ville avvakta utlänningsutredningens förslag, som ansågs värdefullt för en vidare prövning.

I dag skall riksdagen för andra gången förlänga lagens giltighetstid, nu t. o. m. den 31 december 1975. När man i dag jämför debatten om denna lag med den diskussion som föregick lagens tillkomst 1973 märker man en betydande tillnyktring hos lagens kritiker. Jag vågar göra detta påstående, trots att herr Pettersson i Västerås genom att damma av de nu två år gamla reaktionerna mot lagförslaget försökte få det att låta som om de gällde dagens reaktion mot lagstiftningen.

Erfarenheterna under de gångna åren har gjort många av argumenten från det första årets debatt svåra att använda i dag. Allmänna påståenden, som man minns från 1973, om att terroristlagen skulle komma att innebära en allmän diskriminering av utlänningar, att den skulle komma att användas mot ett flertal befrielse- och motståndorganisationers medlemmar och att den skulle bli generellt verkande kan i dag lätt vederläggas genom hänvisning till de redogörelser för lagens tillämpning som har lämnats.

De som för två år sedan försökte att vifta bort lagen med påståenden om att vi inte hade något behov av att förstärka vårt skydd mot internationella våldsdåd har också svårt att föra samma resonemang i dag. Likaså har de som för två år sedan hävdade att vi kunde klara vårt skydd mot terrordåd utan ändringar av utlänningslagstiftningen och utlänningskontrollen mycket svårt att få förståelse för det resonemanget 1975.

Även om – det kan jag försäkra – det inte är med någon större entusiasm och glädje som justitieutskottet med mycket stor majoritet såväl 1974 som i år har slutit upp bakom departementschefens förslag om förlängning av lagens giltighetstid, har vi ändå gjort det utan minsta tvekan. Mycket som hänt under de två åren lagen varit i tillämpning har understrukit att den utgör ett nödvändigt skydd.

När lagen infördes underströk såväl regeringen som den breda riksdagsmajoriteten som ställde sig bakom lagförslaget, att vi ville ha en

undantagslagstiftning med mycket begränsad räckvidd och med inbyggda garantier mot missbruk. Vi gjorde det ställningstagandet för att undstryka vakthållningen kring de principer som vi värnar om i vårt land: yttrandefriheten, den mänskliga integriteten, människors rätt att fritt få röra sig utan polisiära ingripanden, m. m. Terroristlagen var ett undantag från dessa principer för att ge oss ett skydd mot en mycket liten grupp våldsmän. De erfarenheter vi nu har av utvecklingen av terroraktioner och av lagens tillämpning m. m. har stärkt mig i övertygelsen om att det var en riktig väg vi valde 1973.

Vilket värde lagen har haft är mycket svårt att mäta. Dess viktigaste effekt har säkert varit den förebyggande. Den öppna redovisning som lämnats i fråga om lagens tillämpning har utan tvivel haft stor betydelse när det gällt att dämpa den oro som den nya lagen kunde skapa hos en del invandrargrupper, en oro som – det vågar jag påstå – orsakades av en mycket onyanserad debatt för två år sedan.

Låt mig helt kort kommentera framför allt det inlägg som fru Kristensson gjorde tidigare i debatten. Hon försökte friska upp den mindre lyckade TV-diskussionen i programmet Pejling i går kväll. Kraven på hårdare tag tycks leva kvar hos fru Kristensson även efter några timmars sömn, och jag har inte väntat någon annan reaktion. Jag skall inte, hur frestande det än kan vara, fortsätta debatten från i går natt. Jag vill bara till protokollet redovisa ytterligare ett litet avsnitt av ett annat yttrande i går, nämligen det av rikspolischefen Carl Persson i utfrågningen inför Lundastudenterna, vilket här tidigare har refererats av både herr Pettersson i Västerås och fru Kristensson. Här vänder jag mig närmast emot fru Kristensson, eftersom hon försökte ge sken av att terroristlagen inte hade haft någon större betydelse under de gångna åren. Det kan då vara värdefullt att höra vad rikspolischefen sade i sin kommentar. Referatet i denna del lyder: "Terroristlagen är värdefull ur förebyggande synpunkt, sade Carl Persson vidare. Den debatt som den orsakat har gjort den känd internationellt, och det har säkert avskräckt."

Jag trodde att fru Kristensson också hade läst den delen av referatet. Däremot har jag inte i referatet funnit det som fru Kristensson har läst in, nämligen att rikspolischefen skulle ha sagt att lösningen på terroristproblemen skulle vara ökade resurser. Det skulle vara intressant att få det stycket ur referatet återgivet här i protokollet.

Nu pågår inom arbetsmarknadsdepartementet ett arbete med målsättningen att försöka integrera terroristlagens bestämmelser i utlänningslagen. I en promemoria A 1975:2 har en del ändringar i terroristlagen och utlänningslagen aktualiserats. Jag skall inte här ta upp någon diskussion om det förslaget; jag tycker att vi kan vänta med den till dess en proposition från regeringen föreligger någon gång i höst.

Justitiekottet har i sitt betänkande sagt att den internationella utvecklingen under de senaste åren klart har givit vid handen att det fortfarande föreligger behov av en lagstiftning till skydd mot våldshandlingar av det slag som motiverat terroristlagen. I avvaktan på det förslag som

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

regeringen har utlovat någon gång till hösten om vissa förändringar i terroristlagen har justitieutskottet med bredaste möjliga majoritet tillstyrkt en fortsatt giltighet av terroristlagen t. o. m. den 31 december i år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 17.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! När jag hör herr Nygren tror jag att ledamöterna i kamraren kanske inte uppfattar att han och jag står på samma sida i betänkandet. Vi har alltså precis samma uppfattning när det gäller lagens förlängning och över huvud taget de motiveringar som står i utskotts-betänkandet. Det inbegriper också att vi båda menar att terroristlagen har haft och har en viss betydelse även om det, som jag själv sade, kan vara svårt att bedöma hur stor betydelsen har varit. Jag tror inte heller att herr Nygren kan exakt säga vilken betydelse lagen har haft – förutom att den ändå har gjort nytta.

Sedan håller jag med herr Nygren om att det kanske var ett mindre lyckat TV-program i går kväll. Men jag ser det som mindre lyckat därför att en så stor del av programmet kom att innebära en kritik mot Väst-tyskland – mot västtysk polis och västtysk regering – för den antiter-rorpolitik som där bedrivs. Jag tycker faktiskt att det är illa att svensk TV går så i kritik mot ett annat land utan att man från det landets sida har tillfälle att försvara sig.

Till slut skulle jag beträffande rikspolischefens uttalande vilja säga att det inte står så mycket i det här tidningsreferatet om terroristlagen. Men han säger att vi behöver information länderna emellan. Att döma av vad herr Holmér sade i TV-programmet i går kväll innebär ju detta i klartext att svensk säkerhetspolis måste få personella resurser för att i ökad utsträckning kunna följa dessa gruppers rörelser länderna emellan och kunna ta erforderliga kontakter med andra länders polis.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Citatkonsten är litet olika på olika håll. Herr Nygren refererade också till Carl Perssons uttalande i Lund. Jag bestrider inte att citatet är riktigt så långt att han säger att terroristlagen har varit värdefull ur förebyggande synpunkt. Men han säger också på slutet: "Den tillämpas med utomordentligt stor försiktighet, men den är inte bra." Det glömde herr Nygren att citera.

Sedan försöker herr Nygren fabricera någon ny opinionsundersökning, som skulle strida mot vad jag har anfört här tidigare. Det får stå för hans egen räkning. Jag tycker nog att hans inlägg i den här debatten var motsägelsefullt. Han säger att lagen ger ett nödvändigt skydd. Får jag inom parentes fråga i all stillsamhet: Vad gav den för skydd på den västtyska ambassaden?

Herr Nygren påstår emellertid också att det är svårt att säga vilka

effekter lagen har. Hur skall vi ha det, herr Nygren?

Med anknytning till den aktuella bakgrunden säger man att lagen skulle vara nödvändig för att komma åt medlemmar av kriminella organisationer av typ Baader–Meinhof-ligan. Det ges ju en möjlighet genom användande av de lagar som redan gäller. Om jag inte är alldeles fel underrättad ger utlänningslagens 34 § polisen möjlighet att i varje konkret fall utvisa – eller inskränka friheten för – den utlänning som står i begrepp att genomföra en aktion eller våldshandling. Genom reglerna om förberedelse till brott kan polisen alltså inskrida på ett tidigt stadium mot planerade våldsdåd. Dessa bestämmelser kan måhända behöva anpassas till nya s. k. gärningstyper – det kan jag hålla med om – t. ex. tagande av gisslan. Därför räcker det emellertid med en enkel lagändring, och det behövs inte en särskild lag i detta sammanhang.

Att man trots kritiken mot lagen envisas med att förlänga den tror jag är frukten av ett internationellt polisarbete, något som också fru Kristensson var inne på. När det gäller detta internationella samarbete finns det väl anledning att sätta upp ett varnande finger. Interpols generalförsamling har som bekant tagit upp denna fråga med medlemsländerna, och man har uttalat sig för att det skall utarbetas lagar mot terrorism. Av detta kan den slutsatsen dras att i de multinationella företagens spår har det kommit sådana tendenser att man också vill ha en multinationell polis, och det är oroväckande.

Herr NYGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Kristensson säger att det kan vara svårt att tro att hon och jag står för samma betänkande efter den kommentar jag gjorde till fru Kristenssons inlägg. Jag vill säga att jag hade ingen annan mening än fru Kristensson om betänkandet. Däremot hade jag en annan mening när det gällde fru Kristenssons inlägg i debatten – det avbröt i långa stycken från vad vi har varit överens om i det skrivna betänkandet.

Jag trodde att fru Kristensson hade förstått att min kommentar att TV-programmet var mindre lyckat avsåg fru Kristenssons medverkan. Jag hade en känsla av att fru Kristensson försökte fortsätta debatten här för att rehabilitera sig litet, men det blev ingen större förändring av den mening som kom till uttryck i TV-programmet i går.

Jag bad fru Kristensson citera vad det var i referatet från rikspolischefens träffning i Lund i går som hade fått fru Kristensson att förstå att han krävt mera resurser. Då sade fru Kristensson att vad rikspolischefen uttalat är att man behöver information länder emellan. Men i samma stycke säger han: "Vi behöver inte ökad gränsbevakning eller skärpt kontroll av utlännningar i landet." Jag menar att det är väl i det sammanhanget han skulle ha krävt de ökade resurserna, om han ansett att sådana behövs, men det gjorde han inte, och det kan ju vara värdefullt att notera.

Till herr Pettersson i Västerås vill jag säga att mitt resonemang om att lagen har varit till skydd kombinerade jag med ett resonemang om

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen*

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

att den nog framför allt hade haft en förebyggande effekt. Det är där jag menar att skyddet haft den största betydelsen. Men jag vill gärna säga att det är väldigt svårt att mäta vilken betydelse det haft.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Baader-Meinhof har inte ett dyft med befrielseörelser att göra, sade herr Pettersson i Västerås. Det är riktigt. Men herr Petterssons resonemang om befrielseörelser har heller inte ett dyft att göra med den terroristlag som vi diskuterar i dag, och det tycker jag det finns anledning för alla som talar i den här riksdagen att klargöra.

Herr Pettersson vet precis lika väl som jag att det i skarpa ordalag har sagts i proposition efter proposition att det inte är befrielseörelser som avses, utan det är terrororganisationer som använder våld mot oskyldiga människor. Nu säger herr Pettersson att han vill "peka på vissa faktiska förhållanden", och han tillägger att det inte är en tillfällighet att man har skrivit lagen på det här sättet. Man vill stämpla alla oppositionella som terrorister, och man vill fördunkla begreppen för människorna, säger han. Men detta är inga faktiska förhållanden, utan det är sådant som möjligtvis finns i herr Petterssons egen fantasi.

Herr Pettersson säger att denna lagstiftning skapar oro bland invandrarna, men om det finns något som medverkar till att skapa oro bland dem, så är det när man som herr Pettersson gör framställer terroristlagens syften på ett helt felaktigt sätt.

Tyvänn behöver vi en lagstiftning mot terroraktioner. Som herr Nygren sade, hoppades vi, när denna lag först lades fram, att den skulle kunna bli ett provisorium och att den inte skulle behöva förlängas. Men utvecklingen runt om i världen och även här hemma har visat att vi behöver en sådan lagstiftning.

Åtgärderna skall naturligtvis inte vara konjunkturbetonade, fru Kristensson. Och därför kan jag heller inte nu se något skäl till att ompröva de tidigare utvisningsbeslut som fattats och där regeringen har intagit den ställningen att utvisningarna inte skulle verkställas. Skulle man ändra dem nu, så vad skulle orsaken till det vara annat än just en konjunkturbetonad terrorpolitik, som fru Kristensson uttryckte det.

Fru Kristensson sade också att hon nu tyckte sig höra andra tongångar från ledande socialdemokrater när det gäller terrorbekämpningen. Jag vet inte var fru Kristensson har hört dem. Regeringens förslag till ändring av denna lag är inte klart ännu. Vi har i arbetsmarknadsdepartementet lagt fram ett förslag som har varit ute på remiss, men alla remissinstanser har ännu inte kommit in med sina synpunkter. Jag håller med om att diskussionen om de ändringsförslagen i huvudsak naturligtvis måste sparas till dess att vi har dem på riksdagens bord. Men ett par saker vill jag ändå säga i sammanhanget.

Fru Kristensson talade om utvisningsbestämmelserna. Förslagen i promemorian innebär inte någon ändring när det gäller själva utvisningsbestämmelserna. Jag tycker det finns anledning att klart slå fast att de

beslut regeringen fattade efter ambassadockupationen hade kunnat fattas på precis samma sätt, även om de ändringar som nu finns i arbetsmarknadsdepartementets promemoria hade varit genomförda. Vi skall naturligtvis inte försvaga våra möjligheter att bekämpa terrorism. Det kommer vi heller inte att göra. Men vi skall heller inte ha sådana bestämmelser som vi inte behöver, alltså bestämmelser som går utöver vad vi erfarenhetsmässigt vet att vi behöver använda. Endast på det sättet tror jag att vi kan förena det öppna, demokratiska samhället med en aktiv kamp mot terror. Och det är någonting som alla som varit uppe i denna talarstol har sagt sig eftersträva.

Det som jag emellertid blev mest förbluffad över var vad herr Pettersson i Västerås sade allra sist – förbluffad och kanske också upprörd efter all den kritik som herr Pettersson framfört mot terroristlagen. Herr Pettersson tyckte nämligen att vi skulle använda utlänningslagens 34 §. Men finns det någon paragraf som borde vara kritiserad för att den är tänjbar och för att den inte ger någon rättssäkerhet, så är det väl just den paragrafen! Det är ju den som ger regeringen möjligheter att utvisa människor när detta finnes påkallat av hänsyn till rikets säkerhet eller eljest i statens intresse. Jag skulle gärna vilja höra herr Pettersson förklara varför han tycker att denna formulering ”i statens intresse” ger en större rättssäkerhet än den som finns i terroristlagen. Annars hänger herr Petterssons resonemang inte ihop.

F. ö. har självfallet även 34 § omfattats av de förslag till ändringar som upptagits i arbetsmarknadsdepartementets promemoria.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Leijon för hennes svar på mina frågor.

På den första frågan fick jag klart besked – regeringen tänker inte ompröva beslutet att inte utvisa de personer som vi nu har på terroristlistan här i landet. Jag beklagar det beslutet. Men jag vill understryka att det för mitt vidkommande inte är fråga om någon konjunkturpolitisk bedömning. Långt innan dramat på den västtyska ambassaden ägde rum har jag hävdats att det är fel att vi i vårt land skall behålla t. ex. medlemmar av Japanska röda armén och andra terrorister som finns på terroristlistan och som dessutom låter sig försörjas av det svenska samhället. Det är ju ändå fråga om ganska kallhamrade personer som är beredda att begå t. o. m. mord för att uppnå politiska mål. Jag tycker inte att det är riktigt att vårt land för omvärlden skall framstå som en fristad för människor av den kalibern, som själva inte tar några hänsyn.

Jag ställde också några frågor om vad man kan vänta av utredningen. Jag har full förståelse för att statsrådet självfallet inte nu kan tala om vad propositionen kommer att innehålla. Men när det gäller min första fråga i detta sammanhang vill jag framhålla att utredningsförslaget ju ändå innebär en begränsning av möjligheterna till politisk utvisning i förhållande till vad som nu gäller. Det heter nämligen att bestämmelsen

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

om politisk utvisning i 34 § utlänningslagen ändras på sådant sätt att politisk utvisning enligt lagen endast får tillgripas när det påkallas av hänsyn till rikets säkerhet. Jag noterar att – det tycker jag är självklart – möjlighet skall finnas att utvisa personer i stil med dem som stod bakom dramat på västtyska ambassaden. Det borde egentligen inte behöva sägas. Men jag menar att det bör vara möjligt att utvisa också presumtiva terrorister och att man inte skall behöva vänta på att de begår politiska våldsdåd här i landet innan man kan utvisa dem. Det tycker jag är fel.

Jag noterade att statsrådet inte svarade på den andra frågan, nämligen om man verkligen ämnar inskränka polisens möjligheter att använda sig av de särskilda tvångsmedlen. Om man tänker slopa bestämmelserna om telefonavlyssning osv. blir ju lagen verkningslös.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru statsrådet påstod att jag skulle vara anhängare av utlänningslagens 34 §. Om fru statsrådet hade lyssnat på vad jag sade hade hon upptäckt att jag vände mig mot hela den här debatten. Det är inte obekant att vårt parti är motståndare till terroristlagen. Vi menar att det redan med gällande lagstiftning finns möjligheter att ingripa. Jag citerade 34 § i utlänningslagen som ett exempel på det. Den ger polisen möjlighet att i varje konkret fall utvisa eller inskränka friheten för en utlänning som står i begrepp att genomföra en aktion eller våldshandling. Därmed har jag inte sagt om jag tycker om den paragrafen eller inte. Jag har sagt att det med nu gällande lagstiftning finns möjligheter att tillgodose det syfte som terroristlagen anses ha.

Jag är naturligtvis glad för tillrättläggandet att terroristlagen inte är avsedd att användas mot befrielserörelser. Men med anledning av terroristlagens vaga formuleringar, som är byggda på antaganden och förmodanden, måste jag fråga: Vem är det då som bestämmer om en organisation är en terroristorganisation? Var går gränsen? Det är ju inte riksdagen som beslutar att den och den organisationen skall tas upp på terroristlistan. Det måste vara någon i regeringen eller annan ansvarig som enväldigt avgör det. Vi får i varje fall inte vara med och bestämma om det.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Om man vill åberopa den nuvarande utlänningslagstiftningen tycker jag det är ett dåligt valt exempel att ta den paragraf som enligt mitt förmenande ger den största otryggheten och är mest otillfredsställande.

Till fru Kristensson vill jag säga att det här är ju litet krångligt – 34 § finns i utlänningslagen, och vad vi i övrigt diskuterar i dag är den särskilda terroristlagen. När det gäller terroristlagens bestämmelser om utvisning föreslås i departementspromemorian inga förändringar. Där-

emot föreslås förändringar av just 34 § i den nuvarande utlänningslagen.

Fru Kristensson tycker det är viktigt att vårt land inte skall framstå som en fristad för terrorister. Jag tror det är klart för var och en att vårt land inte heller gör det.

Till sist vill jag säga till herr Pettersson i Västerås angående befrielseorganisationerna, att det klart och tydligt framgår av den här lagstiftningen att det är regeringen som anger vilka organisationer eller grupper som terroristlagen skall tillämpas på. Det står också klart och tydligt i förarbetena till lagen att det därvid inte är fråga om befrielseörelserna. Om herr Pettersson läser förslaget till förändringar, kommer han att finna att de här frågorna blivit behandlade också där och att man i förslaget gör ett försök till en ny definition i lagen, där reglerna i det här avscendet inte bara skall framgå av förarbetena och av den tillämpning av lagen som hittills har förekommit, utan om möjligt också bättre fångas in i själva lagtexten.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är i och för sig inte obekant för mig att det är regeringen som måste bestämma vilken organisation det är som kan betraktas som en terroristorganisation.

Jag sade i något tidigare inlägg att terroristlagen oroar de utländska medborgarna på grund av sin stora tänjbarhet, och det vidhåller jag. Men det är inte riktigt sant om man påstår att lagen bara riktar sig mot utländska medborgare, utan den riktar sig också mot svenska medborgare.

Jag har här inte tagit ställning till vad som komma skall, utan bara till frågan om terroristlagens förlängning eller icke förlängning. Det finns anledning att återkomma när det gäller de nya föreskrifter som förbereds.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Det är inte lätt att vid den här tiden komma in i debatten, eftersom man, när man begär ordet, inte kan veta vad som sedan kommer att ha sagts innan man får det.

Helt allmänt tror jag emellertid att vem som helst kan ansluta sig till uppfattningen, att en sådan här lagstiftning inte är särskilt eftersträvsvärd, även om den fortfarande måste anses nödvändig i rent förebyggande syfte. Den skiljer sig nämligen, såsom redan har sagts, från all annan kriminallagstiftning genom att det för att lagen skall kunna tillämpas inte först krävs något fullbordat brott och inte heller försök eller förberedelse till brott.

Det är närmast detta som har vållat den mesta kritiken, även om kritiken kanske inte varit så stark som det har antytts här. Viss kritik har naturligtvis varit representativ för den svenska allmänheten, men inte all.

När vi säger att vi inte tycker om den här lagen, trots att den är nödvändig i förebyggande syfte, beror det på att den inte riktar sig mot alla människor utan endast mot utlänningar. En sådan särslagstiftning

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen*

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

vill vi helst inte ha i det här landet; det är tydligen alla tämligen överens om. Ändå har vi accepterat lagen två gånger och är nu beredda att acceptera den ytterligare en gång, men då för en kortare period, varefter den av allt att döma kommer att arbetas in i utlänningslagstiftningen, i varje fall delvis.

Lagen har dock ursprungligen tillkommit som ett skydd för vår demokrati och så långt det är möjligt som ett skydd för alla människor som bor eller vistas i vårt land. Detta är den seriösa bakgrunden till lagens tillkomst, såsom redan har framhållits i debatten.

Den här lagen gäller inte heller alla utlännningar, utan bara sådana utlännningar som tillhör eller verkar för sådana grupper och organisationer vilka genom sin tidigare verksamhet har visat att de systematiskt använder våld för politiska syften, även mot oskyldiga människor i främmande länder, och därför kan befaras göra det även här. Det är alltså en mycket liten grupp utlännningar det gäller. Detta har också redovisats i propositionen, varför andra och många gånger kanske överdrivna uppgifter kan lämnas åt sidan. Genom att de här personerna har engagerat sig i organisationer med terrorverksamhet på programmet kan man alltså vidta vissa åtgärder mot dem – det är avvisning eller utvisning, och som framgår av propositionen kan de också bli föremål för särskild uppmärksamhet i vårt land. Något annat sker inte, och orsaken är klart utsagd.

Människorna i övrigt behöver aldrig hysa oro för att lagen finns. I stället kan andra utlännningar i vårt land känna en viss trygghet på grund av denna lag. Den skall fungera som skydd även för dem. Att personer som tillhör och engagerar sig i terrororganisationer tycker illa om denna lagstiftning är begripligt, men det får inte påverka oss så att vi inte vidtar några motåtgärder. Vi behöver vara på vår vakt på olika sätt, och detta är ett sätt även om lagen blir tämligen kortvarig och skall ersättas av något annat.

Lagen kan emellertid inte tolkas hur snävt som helst. Det finns nämligen kontroll- och säkerhetsföreskrifter när det gäller lagens tillämpning. Jag behöver kanske inte föredra dem här, men jag kan hänvisa till regeringens ämbetsskrivelse den 13 april 1973 som redovisas i propositionen. Det finns således garantier mot en alltför vidsträckt tillämpning av lagen. Insyn och kontroll sker bl. a. genom rikspolisstyrelsens parlamentariska ledamöter och regeringen. Hur vi skall kunna komma längre i det avseendet är det svårt att ha någon mening om. Jag anser i varje fall att säkerheten och kontrollen f. n. är tillräckliga, och jag har fullt förtroende för den kontrollen och för de personer som gör den.

Vi får av allt att döma möjlighet att diskutera dessa problem ännu en gång i år, om eller när terroristlagen eller delar av den möjligen skall inarbetas i utlänningslagen. Till dess behöver vi den möjlighet till skydd för vår demokrati och för de människor som bor eller vistas här som denna lag till en del ändå kan ge oss. Som rikspolischefen har sagt har lagen också hittills verkat avskräckande och därmed förebyggande. Ett

totalt skydd är omöjligt att ge, men de möjligheter som finns bör tillvaratas tills något annat kan komma i stället.

Med dessa ord yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är nästan litet kusligt att lyssna till de reaktionära uppfattningar som fru Kristensson förde till torgs. Hon vill, i motsats till alla oss andra här, behålla de diskriminerande inslag i terroristlagen som man nu dess bättre är på väg att arbeta bort. Fru Kristensson säger att vi med alla medel måste skydda oss – alltså väl då även med de medel som står i direkt strid mot de rättstraditioner och rättsprinciper som rättsstaten bygger på. Det är beklämmande.

Sedan reagerade jag när herr Nygren sade att det har skett en tillnyktring bland kritikerna av terroristlagen. Var är det tillnyktringen har skett? Kritikerna har varit nyktra hela tiden. Den som vinglar är i så fall regeringen, som nu tar ad notam de synpunkter som kritikerna har fört fram tidigare. Exakt det som vi i två år har kritiserat har man nu dess bättre tagit hänsyn till. Och jag känner inte den minsta skadeglädje utan är bara tacksam för det.

Nu vill man alltså ha individuella rekvisita, man vill ta bort tvångsmedlen såsom brevläsning, telefonavlyssning och annat. Det är precis vad vi har sagt – man skall inte ha någon undantagslag utan ha bestämmelserna med i utlänningslagen. Detta med "guilt by association" – att någon kan anses skyldig bara för att han tillhör en organisation som kan misstänkas ha de och de syftena strider, såsom riksåklagaren sade i ett remissyttrande, mot de rättsprinciper som vårt rättssamhälle bygger på. Att sådana bestämmelser tas bort är tillfredsställande. Det har vi hävdat hela tiden, och vi har inte behövt tillnyktra.

Jag har kritiserat denna lag varje gång den diskuterats i riksdagen, och jag gör det även nu. Lagen är alltför utmanande mot våra rättsprinciper för att den skall kunna förlängas. Den har dessutom, såsom det sagts i debatten, visat sig vara ineffektiv – det framgick nu senast vid det kusliga dramat i Stockholm. Det hade vi också förutskickat. Terrorister kommer inte hit med en lapp på ryggen där det står att de är terrorister eller tillhör den och den organisationen. De kommer inte alls in under sitt rätta namn. Lagen har alltså inte haft någon effekt, och den är utmanande mot våra rättsprinciper. En sådan lag bör man lätt kunna avskaffa. Det vore kusligt om vi skulle låta oss skrämmas till att låna metoder från diktaturstaterna, vilket det här är snudd på.

En person som heter Håkan Wiberg och som deltog i TV-programmet Pejling i går – han är icke att förväxla med riksdagsledamoten Håkan Winberg – skrev häromdagen någonting mycket bra i tidningen Arbetet. Han sade där att vi bör mäta välfärdssamhällets kvalitet bland dem som har det sämst ställt. Det är detta som är avgörande för hur långt vi kommit i vår välfärd.

Rättssäkerheten skall vi mäta när vi bedömer de brottslingar som begått

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terroristla-
gen*

de mest avskryvbara brotten, och dit hör förvisso terroristdåden. Hur vi behandlar terroristerna är ett mått på hur långt vi kommit i fråga om rättssäkerhet. Tyvärr måste man säga att ambassaddådet visar att vi kanske brustit i det avseendet – åtminstone när det gäller de händelser som utspelades efter själva dådet.

Jag vill gärna, herr talman, betyga min högaktning för den läkare som i en tidningsintervju sade: "På det här sjukhuset behandlar vi statsråd och terrorister lika." Det låter mycket utmanande, men varje människa som tänker djupare måste inse att det är den enda riktiga principen när det gäller behandlingen av sjuka. Den principen skall naturligtvis tillämpas även rättsligt. Det innebär att vi måste erkänna att vi för att skydda rättsstaten inte får använda metoder som strider mot rättsstatens principer. Dess bättre är vi på väg från detta, och jag säger än en gång att vi kritiker välkomnar detta. Just från rättssäkerhetssynpunkt är det emellertid angeläget att man snarast avskaffar terroristlagen.

Herr talman! Jag har den uppfattningen och yrkar sålunda bifall till reservationen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Sjöholm inte har någon enda synpunkt på hur vi i vårt land skall skydda oss mot terrordåd. I stället behagar han kalla det för reaktionärt att det läggs fram förslag som innebär att vi får största möjliga skydd för dem som bor i vårt land mot sådana här terrordåd utan att man för den skull åsidosätter rättssäkerheten.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag har hänvisat, fru Kristensson, till den promemoria och den omarbetning av terroristlagen som skall komma. Jag har ännu inte sett denna promemoria, men om man tagit hänsyn till vår kritik blir den sålunda hygglig. Det förslaget kommer jag i så fall att yrka bifall till.

Vad jag kallade reaktionärt var att man nonchalerar den asylrätt vi har och vill utvisa människor som vi vet blir om inte avrättade – ehuru det också kan tänkas – så i varje fall straffade för sina politiska åsikter. Vi skulle alltså strunta i den asylrätt som vi är stolta över och som vi bör slå vakt om. Det kallar jag för reaktionärt, och det är det rätta uttrycket.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Om herr Sjöholm hade lyssnat till mitt inlägg hade han fått klart för sig att när jag sade att det skett en tillnyktring hos kritikerna så avsåg jag dem som 1973 påstod att lagen skulle innebära en allmän diskriminering av utlänningar, att lagen skulle drabba flertalet befrielse- och motståndorganisationer, att lagen skulle få en generell verkan, osv. Det var om de kritikerna jag i dag sade att de hade nyktrat till.

Huruvida herr Sjöholm vill räkna sig till dem eller inte kan inte jag

avgöra. Till de kritiker som önskade att ganska snart få en justering av lagstiftningen och en anpassning av den till de möjligheter som utvecklingen kunde ge vågar jag påstå att vi väl i stort sett alla vill hänföra oss – jag vill gärna räkna mig själv till dem. Men detta kan man knappast kalla för kritik – det är en önskan om åtgärder som jag hoppas vi så småningom skall kunna bli helt överens om.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att herr Sjöholm tar förvånansvärt lätt på de här frågorna. Nu säger han till slut att han ämnar yrka bifall till ett förslag som han samtidigt säger sig inte ha sett.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag trodde faktiskt att fru Kristensson begrep att jag skulle yrka bifall till förslaget om det överensstämmer med min mening när det ligger på riksdagens bord. Det trodde jag inte att jag behövde förklara närmare.

Jag tar inte lätt på de här frågorna. Jag tar mycket allvarligare på dem än fru Kristensson. De handlar om en rättsprincip som är ytterst allvarlig och som gäller hur man behandlar människor. Jag tycker att vi skall mäta rättssäkerheten efter hur vi behandlar de brottslingar som gör de mest avskyvärda brotten. Fru Kristensson menar att man skall kunna vidta sådana drastiska åtgärder som telefonavlyssning, brevcensur och kroppsvisitation mot en person som icke är misstänkt för något brott, för det är vad terroristlagen medger. Det är att ta lätt på de här frågorna. Och det är fru Kristensson som gör det – inte jag.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Pettersson i Västerås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Pettersson i Västerås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 283
Nej – 20
Avstår – 3

Tisdagen den
13 maj 1975

*Allmänt kriminal-
register*

Herr talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

§ 7 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

Nr 18 med anledning av propositionen 1975:71 med förslag till godkännande av konventionen den 14 december 1973 om förebyggande och bestraffning av brott mot diplomater och andra internationellt skyddade personer.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Allmänt kriminalregister

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 19 med anledning av propositionen 1975:96 om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det kanske inledningsvis bör sägas att jag inte har något att invända mot den proposition som behandlas i detta utskottsbetänkande. Jag tycker det är helt riktigt i och för sig att datainspektionen har befogenhet att vid utövandet av sin tillsyn enligt datalagen också få utdrag ur det allmänna kriminalregistret.

Men jag har tyckt det vara lämpligt att ändå till betänkandet foga ett särskilt yttrande för att därmed peka på ett problem, som jag tycker känns alltmer aktuellt, nämligen att de så väldigt känsliga polis- och kriminalregistren utlämnas med personnummer till statistiska centralbyrån och nu även till datainspektionen. Uppgifterna får alltså successivt en vidare spridning. Annars har målsättningen varit att man när det gäller så känsliga register strikt skall begränsa kretsen av personer som får ta del av dem. Det skall finnas noggranna gallringsbestämmelser osv. Jag har i mitt särskilda yttrande angett att jag tycker att tiden nu är inne att överväga om man inte som en tänkbar lösning på detta problem borde anförtro rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen att själva statistikbehandla detta material, så att man inte i onödan sprider informationen. Jag menar att sådana överväganden bör kunna äga rum ganska snart.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag håller med fru Kristensson om att uppgifterna i polis- och kriminalregistren är känsliga och självfallet skall hanteras med allra största varsamhet. Vad det är fråga om i regeringens proposition om en ändring i lagen om allmänt kriminalregister är att datainspektionen,

som fru Kristensson framhöll, skall få möjlighet att fullgöra sin tillsyn. Den har ju till syfte att förebygga otillbörligt intrång i de registrerades personliga integritet. Det nu aktuella lagförslaget innebär att någon begränsning inte skall gälla för datainspektionens rätt till uppgifter från kriminalregister. Denna rätt torde datainspektionen inte ha nu trots de bestämmelser om tillsyn som finns i datalagen. Jag tror för min del att det är riktigt att datainspektionen har rätt till de här uppgifterna för att kunna fullgöra sin skyldighet på rätt sätt. Som sägs i propositionen ligger det i sakens natur – det vill jag understryka – att inspektionens rätt till utdrag endast får utnyttjas i samband med den tillsyn inspektionen utövar enligt datalagen av år 1973.

Jag instämmer i fru Kristenssons yrkande om bifall till justitieutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrags

Justitieutskottets betänkanden

Nr 20 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

Nr 21 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Transplantationslag och obduktionslag

Föredrags socialutskottets betänkande nr 8 med anledning av propositionen 1975:50 i vad avser förslag till transplantationslag och till obduktionslag jämte motioner.

I propositionen 1975:50 hade regeringen (socialdepartementet) bl. a. föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. transplantationslag,
2. obduktionslag.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag till transplantationslag, som skall ersätta nu gällande lag av år 1958. Den föreslagna lagen har sin utgångspunkt i nordiskt samarbete och innebär en harmonisering med motsvarande lagstiftning i Danmark och Norge. Genom lagförslaget införs en författningsmässig reglering av förutsättningarna för transplantationsingrepp på levande givare med särskilda regler beträffande formerna för samtycke m. m. I fråga om transplantationsingrepp på den som avlidit

Tisdagen den
13 maj 1975

*Transplantationslag
och obduktionslag*

införs uttryckliga bestämmelser om skyldighet att underrätta nära anhöriga för att dessa skall ges tillfälle att ange sin inställning till ingreppet.

Propositionen innehåller vidare förslag till en obduktionslag, som skall gälla i alla andra fall än då obduktion sker i rättsmedicinskt syfte. Förslaget innebär främst att det liksom i Danmark och Norge införs en lagstadgad skyldighet att underrätta den avlidnes nära anhöriga innan obduktion sker. Enligt lagförslaget får obduktion i regel inte ske utan att de anhöriga underrättats, såvida inte den avlidne i livstiden särskilt medgivit att obduktion får ske efter dödsfallet. Motsätter sig de anhöriga obduktion får sådan inte genomföras annat än för att orsaken till dödsfallet skall kunna fastställas.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1976."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de vid riksmötets början väckta motionerna

1975:41 av herr Werner i Malmö (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att frågan om ett nytt dödsbegrepp skulle behandlas i utredningen angående sjukvård i livets slutskede,

1975:42 av herr Werner i Malmö (m),

1975:487 av herr Larsson i Karlskoga m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde sådan ändring i allmänna läkarinstruktionen att läkare ej kunde utfärda dödsbevis för egna anhöriga,

1975:1261 av fru Jacobsson (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att frågan om livsbegreppet för foster/barn gjordes till föremål för utredning,

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1975:1898 av fru Anér (fp) och herr Petersson i Röstånga (fp), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av regeringens förslag till transplantationslag beslutade

1. anta sådan lydelse av lagen att aborterade foster ej fick användas till "annat medicinskt ändamål" utan kvinnans skriftliga samtycke,

2. anta sådan lydelse av lagen att den blev tillämplig även på överföring av befruktade ägg från en kvinna till en annan i enlighet med vad som anförts i motionen.

1975:1909 av herr Takman (vpk), vari hemställts att riksdagen med anledning av regeringens proposition 1975:50 skulle besluta

1. att i förslaget till transplantationslag inrymma möjligheten att för vissa fall använda hjärndödsbegreppet i stället för det konventionella hjärtdödsbegreppet,

2. att uttryckligen hänföra hornhinnetransplantationer till de "mindre ingrepp" som inte omfattades av skyldigheten att underrätta den avlidnes närmaste anhöriga samt

1975:1983 av herr Ringaby m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen

i samband med behandlingen av propositionen 1975:50 skulle anta av motionärerna framlagt förslag till obduktionslag, innebärande att också när dödsorsaken var okänd obduktion inte skulle få äga rum om den avlidne eller nära anhörig till honom uttalat sig mot det eller åtgärden eljest kunde antas stå i strid med den avlidnes eller nära anhörigs uppfattning samt att det i lagen togs in en särskild bestämmelse att vid återkallelse av obduktionsmedgivande samma regler skulle tillämpas som då medgivande aldrig lämnats.

Utskottet hemställde

1. beträffande kriterier för behandling av aborterade foster att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1261.

2. beträffande samtycke till utnyttjande av foster för forskningsändamål att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1898 yrkande 1.

3. beträffande överförande av befruktade ägg att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1898 yrkande 2.

4. beträffande hornhinnetransplantationer att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1909 yrkande 2.

5. beträffande livsuppehållande behandling att riksdagen skulle avslå motionen 1975:42.

6. beträffande dödsbegreppet att riksdagen skulle avslå motionen 1975:41 och motionen 1975:1909 yrkande 1.

7. att riksdagen skulle anta det i propositionen 1975:50 framlagda förslaget till transplantationslag med den ändringen att närmast före 11 § en rubrik med lydelsen Besvär skulle införas.

8. beträffande obduktioner att riksdagen med avslag på motionen 1975:1983 skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till obduktionslag.

9. beträffande dödsbevis att riksdagen med anledning av motionen 1975:487 gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande kriterier för behandling av aborterade foster av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1261 hos regeringen skulle anhålla att frågan om livsbegreppet för foster/barn blev föremål för utredning.

2. beträffande samtycke till utnyttjande av foster för forskningsändamål av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1898 yrkande 1 hos regeringen begärde en noggrann kartläggning av alla frågor rörande behandlingen av aborterade foster och förslag till åtgärder till skydd för moderns och fostrets integritet i abortsituationer i enlighet med vad re-

Tisdagen den
13 maj 1975

*Transplantationslag
och obduktionslag*

servanterna anförd.

3. beträffande dödsbegreppet av herr Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:41 och med anledning av motionen 1975:1909 yrkande I hos regeringen skulle anhålla att frågan om ett nytt dödsbegrepp togs upp till behandling av de sakkunniga med uppdrag att utreda vissa frågor beträffande sjukvård i livets slutskede.

4. beträffande obduktioner av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1975:1983 skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till obduktionslag med den ändringen att lagen skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande att det även i de fall då dödsorsaken var okänd skulle beredas utrymme för ett hänsynstagande till den avlidnes och de anhörigas uppfattning samt att, om medgivande till obduktion återkallats, obduktionsfrågan skulle bedömas som om samtycke aldrig lämnats.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! De föreslagna nya transplantations- och obduktionslagarna rör delvis vid frågor som för många människor är utomordentligt känsliga och tränger väldigt djupt. Det handlar i mycket hög grad om känsloupplevelser och om personliga reaktioner. Det är därmed också områden som kräver en stor varsamhet när vi skall hantera dem i form av lagstiftning. Riksdagen och dess utskott har alltid också tagit på de här frågorna med stort allvar och med stor varsamhet. Vi har i socialutskottet tidigare år varit angelägna om att det helt klart skall framgå att syftet med lagstiftning om livet och om livets gränser, om hur vi skall få handskas med människors liv och människors kroppar, är att upprätthålla respekten för människovärdet och den mänskliga integriteten samt att upprätthålla det självklara kravet på livets okränkbarhet. Årets utskottsbehandling som nu knyts till propositioner, inte som tidigare enbart till motioner, är inget undantag från den regeln. Socialutskottet tar lika allvarligt och lika varsamt på problemet i år som tidigare.

Men på några punkter är enligt min mening varken lagförslagen eller de kommentarer som ges i utskottets betänkande riktigt tillfyllest för att nå det syfte om vilket vi är överens. Det gäller dels frågan om hur det skall få förfaras med levande foster i en abortsituation, dels frågan om inskränkningar i vissa avseenden av rätten att företa obduktioner.

Vi hade förra året anledning att behandla frågan om forskning på levande abortfoster. Utbildningsutskottet, som den gången hade ärendet, såg också allvarligt på frågan. Jag som motionär hade ingen anledning att driva frågan längre än jag hade gjort i motionen. Jag kunde nöja mig med den behandling den hade fått i utskottet och därmed också i riksdagen.

Nu har samma fråga kommit att aktualiseras igen i samband med

transplantationslagen. Då är det väldigt angeläget att inte något av det som vanns vid förra årets riksdagsbehandling, som otvivelaktigt var positiv, avsiktligt eller oavsiktligt tas tillbaka. Det finns enligt min mening litet risk för att så skall kunna ske med utskottets skrivning.

Det är ganska klart att vi i dag inte har någon riktigt tillfredsställande definition för vad som skall menas med en levande människa, ett barn, i de i och för sig onormala situationer som vi nu talar om. Det finns en bestämmelse i folkbokföringsförordningen som säger att ett foster som andas eller företer andra livstecken oavsett hur tidigt det är fött eller som föds dött efter minst 28 havandeskapsveckor skall betraktas som ett barn och antecknas som en nyfödd människa.

Den definitionen räcker inte i dag, och det måste vara uppenbart att bestämmelsen i dag inte heller kan följas fullt ut. Ett foster som tas fram vid en abort tidigare än den 28:e havandeskapsveckan och som företer någon form av livstecken behandlas i verkligheten inte som ett nyfött barn och antecknas inte som ett sådant. Detta sker faktiskt inte; och avsikten var ju inte heller att det skulle bli något barn.

Självklart är gränsen svår att dra. I den motion som väcktes vid riksmötets början av fru Jacobsson tas frågan upp med en hovsam begäran om utredning och översyn av de definitioner vi har och behöver ha. Herr Åkerlind och jag har i en reservation föreslagit bifall till den motionen. Jag tror att en sådan utredning kommer att bli nödvändig. Mycket allvarliga etiska skäl talar för en översyn av dessa begrepp, och fru Jacobsson har i sin motion visat att det också finns viktiga juridiska skäl. Det kan uppkomma situationer då det är alldeles nödvändigt att klart fastslå huruvida man här att göra med ett människoliv, om än mycket kortvarigt, eller inte.

En formulering i utskottsbetänkandet som kommer tillbaka på ett par ställen och som har förekommit även tidigare har något oroat mig. Utskottet talar om levande, men icke livsdugliga abortfoster. Det är väl inte meningen, men det kan läggas en ganska kuslig innebörd i den formuleringen – levande, men icke livsduglig. Vad är det egentligen? Om man ser till livets slutskede uttrycker formuleringen ingenting annat än själva döendet. En levande, men icke livsduglig människa är en döende människa – inte någonting annat – som inte kan förmodas fortsätta leva men som lever i detta nu. Därmed är det en väldigt otillfredsställande formulering – levande, men icke livsduglig. Den skulle kunna ge upphov till oklarheter vid tillämpningen av den lag vi behandlar. Skall ett abortfoster – som många vill kalla ett barn –, som för ögonblicket faktiskt lever men som vi förmodar eller t. o. m. vet inte kommer att överleva, inte behandlas som ett människoliv? Som transplantationslagen här föreligger innebär den, såvitt jag förstår, inte något skydd och inte någon rättssäkerhet för denna individ.

Jag är inte mannen att formulera bättre definitioner än dem lagen och utskottet använder, men jag kan inte värja mig för tanken att vi verkligen behöver grundligt överväga de här frågorna och försöka komma

fram till definitioner, till gränsdragningar som bättre än de nuvarande stämmer med det faktiska läget inom den medicinska vetenskapen. Vi vet ju att möjligheterna att rädda tidigt födda barn, oavsett om de är spontant födda eller resultatet av en abort, inte bara till ett kortvarigt liv utan till livsduglighet, ökar för snart sagt varje år. Den gamla 28-veckorsgränsen är alltså helt enkelt inte aktuell längre utan måste ersättas av en annan.

Jag vill, herr talman, inte fördjupa mig för mycket i dessa besvärliga frågor, men jag vill yrka bifall till reservationen 1, som alltså förordar en utredning om livsbegreppet för foster eller nyfödda barn.

Likaså vill jag yrka bifall till reservationen 2, som talar om utnyttjande av foster för forskningsändamål. Det är alltså den fråga som behandlades förra året. Jag vill vara säker om att ingen av de garantier som faktiskt skapades genom själva behandlingen av motionen förra året på något sätt tas tillbaka.

Även där är det samma gränsdragning som känns besvärande, nämligen orden "levande men ej livsduglig". Det är också glidande formuleringar – jag tror gärna oavsiktligt – i utskottsbetänkandet som gör att man kan befara att det i tillämpningen blir möjligt att göra saker som vi egentligen inte vill skall kunna göras. Här görs alltjämnt en skillnad mellan forskning som bedrivs med ekonomiskt stöd av våra forskningsråd – och över huvud taget av det svenska officiella forskningsväsendet – och annan forskning. Kraven på etisk prövning av varje forskningsuppgift för sig är inte desamma oberoende av vem som finansierar eller vem som leder forskningsarbetet. Det pågår utredningar och förberedelser för att få en obligatorisk etisk prövning av alla forskningsuppslag innan man får sätta i gång med forskningen, men det har ännu inte lett till något allomfattande resultat, utan det finns otvivelaktigt luckor som gör det möjligt att i Sverige bedriva en forskning som jag är nästan säker på att de flesta av oss skulle ta avstånd från, om vi riktigt visste vad det handlade om.

I en annan motion, väckt i samband med propositionen om transplantationslag, har föreslagits att det alltid skulle krävas tillstånd av modern, innan ett aborterat foster används för vad som i lagen kallas "annat medicinskt ändamål".

Utskottet har inte funnit det nödvändigt – jag har däremot funnit det nödvändigt, eftersom frågan på det här sättet kommer upp – att utvidga problemet till att åter gälla hela frågan om forskning på levande men ej livsdugliga foster, varmed jag alltså inte kan förstå annat än levande men döende människor.

Vi har i reservationen 2 begärt en noggrann kartläggning av alla frågor rörande behandlingen av aborterade foster, och förslag till åtgärder till skydd för moderns och fostrets integritet i abortsituationer. Jag är medveten om att problemet har kvantitativt minskats genom den nya abortlagen. Antalet sena aborter måste rimligen gå ned genom att vi får fler tidiga aborter, och det är bra. Men det innebär inte att de sena aborterna

upphör och aldrig mer kommer att göras, för även mycket sena abortingrepp kan bli nödvändiga av medicinska och andra skäl och kommer då och då att utföras. Då står vi fortfarande, om också i ett något mindre antal fall, med samma problem: Vad skall ske med ett foster som efter en abort visar livstecken, alltså är levande men ej livsdugligt? Alltjämt är den frågan inte klarlagd, och jag vill därför yrka bifall till reservationen 2.

När det gäller obduktionslagen har herr Åkerlind och jag också en reservation som syftar till att något inskränka det antal fall i vilka obduktioner skall kunna få göras utan att den avlidne i livstiden eller närstående efter dödsfallet har gett sitt tillstånd. Vi menar att det faktiskt förekommer i rätt stort antal något som skulle kunna kallas okynnesobduktioner, onödiga obduktioner. Vi vet också att det för många människor är otrevligt, de finner det stötande, att man i onödan skall handskas – såsom många upplever det – brutalt med en nyss avliden människas kropp.

I lagen föreslås att obduktion alltid skall kunna genomföras, oavsett om tillstånd har kunnat inhämtas eller inte, om det gäller att fastställa dödsorsaken. Självfallet finns det fall när detta är alldeles nödvändigt, men de viktigaste av de fallen är över huvud taget inte berörda av den här lagen. Det finns en särskild lag som reglerar när och hur rättsmedicinska obduktioner skall ske. När det alltså föreligger misstanke om att ett brott ligger bakom dödsfallet skall alltid obduktion ske, och sådana fall berörs över huvud taget inte av den här föreslagna lagen.

Men den här lagen ger möjlighet att nästan alltid göra en obduktion utan att man har fått den avlidnes eller närståendes tillstånd. Man kan nämligen alltid säga att en dödsorsak inte är hundra procentigt och slutgiltigt fastställt. I de fall där det inte alls finns någon misstanke om brott eller något annat liknande skäl att absolut hundra procentigt och slutgiltigt få dödsorsaken fastställd menar vi reserverar att man kan nöja sig med ett mer summariskt fastställande. Förlåt, herr talman, om jag uttrycker mig medicinskt något diletterantiskt, men om den omedelbara dödsorsaken hos en gammal människa, som har tynat bort långsamt, helt enkelt är hjärtstillestånd – hjärtat stannar och så är man död – är det för praktiskt bruk, och när ingen misstanke förekommer om något som helst otillbörligt, i och för sig en alldeles tillräcklig beskrivning av dödsorsaken, enligt min mening. Det behövs inte mer. Men självfallet kan läkaren fråga sig: Vad beror det på att hjärtat stannat just då och inte någon dag senare? Var min diagnos, som jag arbetat efter, alldeles riktig? Det vill jag gärna ha bekräftat. – Så görs en obduktion, och man har alltså enligt den föreslagna lagen rätt att göra den obduktionen även om den avlidne inte gett sitt tillstånd till det.

Vi reserverar menar att detta är onödigt. Vi behöver inte stöta människors sinne och känsla för den mänskliga värdigheten även efter döden genom att ha en så tånjbar paragraf i obduktionslagen, utan vi säger alltså att även om dödsorsaken inte skulle vara hundra procentigt känd

får obduktion ändå inte äga rum om den avlidne eller nära anhörig uttalar sig mot det eller om åtgärden eljest kan antas stå i strid med den avlidnes eller nära anhörigs uppfattning. Vet man alltså att den avlidne inte önskade att obduktion skulle ske eller att de anhöriga inte önskar detta, skall man inte annat än på betydligt mer tvingande grunder än propositionen föreslår ha rätt att genomföra en obduktion. Det är bara den ändringen i lagen som vi har velat förorda.

Jag yrkar, herr talman, också bifall till reservationen 4.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Herr Carlshamre sade inledningsvis att detta är känsliga frågor, som man skall behandla med all varsamhet, och jag instämmer helt i den synpunkten. Jag vågar försäkra kammaren att utskottet när det gäller behandlingen av både frågan om den nya transplantationslagen och vissa andra spörsmål försökt följa en mycket klar linje, utan att på något sätt spetsa till frågeställningarna. Vi har i stället försökt balansera dessa så långt det över huvud taget varit möjligt. Jag tror att det är mycket värdefullt att utskottet varit genomsyrat av en sådan anda.

Jag är angelägen om att betona den enighet som utmärker förslaget i dess helhet. Det är riktigt att utskottet i några avseenden skiljer sig åt i detta betänkande, men det gäller egentligen mera periferiska ting. Dessa är visserligen i och för sig allvarliga – det vill jag gärna betona – men när det gäller de stora linjerna i den nya transplantationslagen är utskottet helt enigt, och det tycker jag är en styrka som det finns all anledning att peka på.

Utskottet anser att förslaget till ny transplantationslag skapar förutsättningar för en gynnsam utveckling inom transplantationskirurgin. Förslaget innebär att vi harmoniserar vår lagstiftning med vad som skett i Danmark och Norge. Frågan har varit föremål för en utredning inom socialdepartementet innan den nu har kommit på riksdagens bord.

Vi har också i betänkandet behandlat frågan om en ny obduktionslag. Även i det avseendet är vi i stort sett eniga. Herr Carlshamre har nyss redovisat en reservation, men också den avser endast en speciell detalj i lagstiftningen.

Transplantationslagen innebär alltså en reglering av de förhållanden som skall gälla då material från levande eller avliden person får tas och överförs till annan person. Lagen innehåller bestämmelse om att opariga organ som hjärta, lever och bukspottkörteln inte får tillvaratagas från levande givare. Erfarenheterna från transplantation av dessa organ har också visat sig mindre goda.

En färsk undersökning som gjorts i Amerika visar detta. Av 33 hjärttransplantationer som utfördes 1973 var i åtta fall patienterna i livet den 1 januari i år. Genomförandet av levertransplantationer har visat sig förknippat med betydande svårigheter och en hög dödlighet bland de opererade. Bukspottkörteln är också mycket svår att transplantera, och bara i något fall har patienten överlevt en operation.

Njurtransplantationerna är de som lyckats bäst, och utan tvivel är det så att transplantationskirurgins utveckling i detta avseende räddat många människors liv. En forskning pågår över hela detta vida fält, och ytterligare framsteg kommer med all säkerhet att göras.

Vi hälsar tillkomsten av den nya transplantationslagen med tillfredsställelse och uttrycker en förhoppning om att den kommer att ge många människor, som annars skulle haft svårt att kunna leva vidare, möjligheter till ett fortsatt liv.

I fortsättningen tänker jag inte ge mig in på några kommentarer av lagens bestämmelser utan nöjer mig med att säga några ord om de reservationer som har fogats till utskottsbetänkandet.

I reservationen 1 har herrar Carlshamre och Åkerlind yrkat bifall till en motion som rör behandlingen av aborterade foster. Utskottet kan inte finna någon anledning att begära en utredning om livsbegreppet för foster/barn. Utskottet har redovisat de bestämmelser som gäller i brottsbalken och åberopat den allmänna läkarinstruktionen, som talar om att en läkare är skyldig att efterleva bestämmelsen om vetenskap och beprövad erfarenhet.

Dessutom hänvisar jag till folkbokföringsförordningen, som slår fast att med barn avses nyfödd som efter födelsen andas eller visar andra livstecken samt dödfödd som avlidit efter 28:e havandeskapsveckan.

Herr Carlshamre gjorde en utläggning i den frågan, där han pekade på vissa svagheter som han ansåg sig ha funnit i utskottets skrivning. Jag vill hävda att den skrivning som utskottet har stannat för täcker det väsentliga. Herr Carlshamre var inne på svårigheten att formulera någon annan skrivning, och jag håller honom räkning för att han – som ändå har en mycket betydande formuleringsskicklighet – inte kan finna någon annan formulering. Det tycker jag också säger någonting om hur svårt det är att göra klarare definitioner i det här avseendet.

I reservationen 2 säger herrar Carlshamre och Åkerlind: "Det bör emellertid uppmärksammas att annan användning av aborterade foster än för forskningsändamål, t. ex. för läkemedelsframställning, inte alltid prövas på samma sätt." Det tror jag är ett tämligen obevisat påstående.

När reservanterna hänvisar till vad utbildningsutskottet anförde 1974 om ej livsdugliga foster vill jag peka på vad socialutskottet understryker på s. 9, nämligen "att experiment på levande foster --- inte står i överensstämmelse med vedertagna etiska normer och inte kan tolereras i vårt samhälle". Efter den 1 januari 1975, tillägger utskottet, har i anslutning till den nya abortlagens tillkomst förutsättningarna för forskning på livsdugliga foster bortfallit ur lagen. Jag tycker det är angeläget att man slår fast just detta.

Reservationen 3 av herr Åkerlind har inte berörts av herr Carlshamre, eftersom han inte finns med som undertecknare. Jag skall kommentera också den reservationen, även om inte någon talare för den har uppträtt ännu.

Herr Åkerlind tar här upp dödsbegreppet och vill att frågan om ett

nytt sådant skall behandlas i utredningen om sjukvården i livets slutskede.

Detta problem behandlades förra året, då utskottet begärde en utredning just om sjukvården i livets slutskede. Riksdagen avvisade då propåerna om införande av ett nytt dödsbegrepp. Vi gör det lika kategoriskt i år också.

När reservanten säger att det är angeläget att förutsättningar skapas för en gynnsam utveckling inom transplantationskirurgin använder han exakt samma formulering som utskottet självt. Men utskottet kan inte finna att det är nödvändigt att införa ett nytt dödsbegrepp för att åstadkomma de förutsättningarna.

Humanitära och sjukvårdsadministrativa skäl skulle också, enligt reservationen, tala för ett nytt dödsbegrepp. Det avvisar jag bestämt. Sjukvårdsadministrativa skäl får aldrig anföras för att vi skulle införa ett nytt dödsbegrepp.

Vad som är humanitärt i ett visst fall skall inte avgöras lagstiftningsvägen. Det måste alltid avgöras av den läkare som är ansvarig för behandlingen.

De önskemål som möjligen kan ligga bakom motionen och reservationen är enligt utskottets mening redan nu tillgodosedda.

I socialstyrelsens cirkulär från 1973 om behandling vid totalt och oåterkalleligt bortfall av hjärnfunktionen slås det fast att vederbörande läkare skall handla efter vad vetenskap och beprövad erfarenhet bjuder. Det är följaktligen läkaren som har avgörandet i en sådan situation. Det behövs för den skull inte införas något nytt dödsbegrepp i svensk lagstiftning.

Reservationen 4 gäller förslaget till ny obduktionslag. Reservanterna vill ha en viss ändring i lagen. För min del hänvisar jag till vad utskottet anfört, nämligen att det är angeläget att största hänsyn tas till den avlidnes och nära anhörigas uppfattning i obduktionsfrågan. Utskottet anser att det behövs särskilda regler för detta. När det gäller obduktioner för att fastställa dödsorsaken är det allmänt accepterat att obduktion skall ske oavsett vilken inställning de anhöriga eller den avlidne haft. Utskottet anför också att det är självklart att det i lagen medgivna undantaget från principen om hänsynstagande till uttalade önskemål att obduktion ej skall ske måste behandlas restriktivt.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Den lag som vi här behandlar gäller inte bara transplantationer av organ från levande eller död till en annan människa, utan också användningen av kroppsdelar från en levande eller död till vissa medicinska ändamål. Med anledning därav har jag i motionen 1898 bett utskottet klarlägga om denna lag också är tillämplig när ett ägg tas ut ur en kvinnas kropp för att befruktas på laboratoriet och sedan inplanteras i en annan kvinnas kropp. Denna typ av operation är nämligen

fullt görlig. Det är inte säkert – åtminstone vet inte jag säkert – om den redan har utförts i Sverige, men jag vet att sådana operationer har rapporterats från England.

Eftersom jag sedan flera år försökt få riksdagen och socialstyrelsen att uppmärksamma de sociala och juridiska följderna av vissa vetenskapens framsteg, är jag glad att kunna notera att socialutskottet denna gång uttryckligen sagt ifrån att transplantationslagen är tillämplig på denna sorts operation. Den kommer alltså att omgärdas av juridiska former, som upprättar något av ett rättsförhållande för det barn som på så sätt kan komma att födas av en annan moder än sin egen.

I samma motion har jag begärt att utskottet skulle reglera ett annat förhållande, nämligen det då ett foster som tagits fram vid legal abort används för experiment innan det dör eller rättare sagt dödas. Jag har föreslagit att kvinnan i detta fall skulle lämna sitt tillstånd, eftersom fostret ju enligt svensk lag betraktas som en del av hennes kropp och hon då bör ha samma rätt att bestämma över det som över varje annan kroppsdel som med hennes vilja avlägsnas från henne. Här har utskottet ansett att man inte får förutsätta att kvinnan anser det stötande om hennes aborterade foster används på detta sätt, och man behöver därför inte begära hennes tillstånd varje gång. Däremot skall man respektera hennes önskan om att inte nyttja fostret till experiment, ifall hon särskilt uttrycker en sådan önskan. Jag noterar denna respekt med en viss tillfredsställelse, särskilt som jag genom studier i facklitteraturen är väl bekant med hur sådana experiment kan gå till och inte är övertygad om att kvinnor i allmänhet finner dem alldeles naturliga. Nu har de alltså en oemotsäglich rätt att förbjuda dem, om de så önskar.

Vidare har utskottet uttryckligen sagt ifrån att transplantationslagen skall gälla för vad utskottet kallar "material från nyfödda som efter abortingreppet andats eller visat andra livstecken men sedan avlidit". Vad som exakt menas med ett nyfött barn, som blivit aborterat, är visserligen en aning dunkelt, men såvitt jag förstår är uttrycket tillämpligt på exempelvis 20 veckors foster som under 30 minuter efter abortingreppet gjort andningsrörelser, spontant rört på kroppen och lemmarna och reagerat vid beröring, och som under experiment i konstgjord livmoder under fem till tolv timmar rört sig kraftigt, krökt på ryggen, böjt armar och ben och vänt på huvudet.

Detta är ordagranna citat ur vetenskapliga uppsatser – inte från i år utan något tidigare – som redogör för experiment på levande foster.

Om man inte utan kvinnans tillstånd får använda *bitar* av sådana foster till vetenskapliga ändamål kan man ju inte heller gärna få använda *hela* fostret. Enligt utskottets mening krävs då socialstyrelsens tillstånd och att anhörig underrättas före ingreppet. Därmed är jag nöjd och utgår från att den här sortens experiment, vare sig de utförs av svenska eller utländska forskare i Sverige och vare sig de utförs på svenska forskningsanslag eller utländska, inte kommer att ske om de anhöriga – i detta fall kvinnorna – sätter sig emot det.

Tisdagen den
13 maj 1975

*Transplantationslag
och obduktionslag*

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan även i detta avseende.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag hade två krav i den motion som jag väckte med anledning av propositionen 50.

Mitt ena motionskrav gällde en detalj, låt vara en viktig sådan. Det var inte helt klarlagt i propositionen om s. k. mindre ingrepp innefattade rätten att tillvarata hornhinna för transplantationsändamål. Jag menade inte att ingreppet borde stå uttryckligen angivet i själva lagtexten – inget sådant mindre ingrepp har specificerats i den mening i 1 § som gäller vad lagen inte omfattar, alltså undantagen från lagen. Jag tycker att det räcker med den preciserande kommentar som utskottet gjort. Jag betraktar den som ett bifall till motionen på denna punkt och alltså inte som det avstyrkande som utskottet av någon anledning har satt som slutkläm på betänkandet.

Mitt andra krav var något mera vittsyftande, dock inte så vittsyftande som utskottet har uppfattat det. Det gällde möjligheten att tillvarata vitala organ för transplantation innan blodcirkulationen helt upphört. Från experthåll har med all rätt riktats kritik mot de förhållanden som transplantationskirurgin hittills ofta har tvingats arbeta under. När cirkulationen upphört förstörs organ och vävnader mycket snabbt, och det är många organ som förstörs just genom att man inte hinner ta dem till vara i tid. Personligen anser jag att tiden är mer än mogen att tillämpa hjärndödsbegreppet i dessa speciella fall, alltså då det är fråga om att tillvarata organ för transplantation. När man konstaterat att det föreligger ett "totalt och oåterkalleligt bortfall av hjärnfunktionerna" finns det ingen praktisk eller humanitär motivering för att dröja med ingreppet till efter det sista hjärtslaget. Dödsprocessen är där oåterkallelig, och sedan man med säkerhet fastställt att fortsatta livsuppehållande åtgärder skulle vara meningslösa borde dessa ingrepp vara uttryckligen tillåtna.

Jag yrkade inte nu i motionen på att hjärndödsbegreppet skulle införas efter hela linjen, även om jag anser att tiden är mogen också för detta. Det finns – och det har Göran Karlsson påpekat nu och ofta tidigare – andra aspekter på hjärndödsbegreppet, bl. a. de juridiska och naturligtvis även de humanitära. Vi har också hela frågan om rättssäkerheten med i bilden. Jag skall inte behandla detta nu – i debatten om dödsbegreppet den 30 oktober förra året redogjorde jag för min uppfattning som – det vill jag påpeka – stämmer bra överens i stort sett med den som utskottets ordförande har. Men för att tillgodose transplantationskirurgins – och därmed ett stort antal kroniskt sjukas – behov krävs det inte nödvändigtvis något nytt dödsbegrepp. Det räcker med en sådan tillämpning av lagen att hjärtdödsbegreppet inte står i vägen för en rationell behandling av sjuka människor. Det är detta det gäller: att transplantationskirurgin, som i vårt land är utomordentligt högt utvecklad, kan fungera fullt ut till gagn för sjuka människor, som annars i många fall – utan transplantation – är dömda att dö i förtid och alldeles i onödan.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag har tagit upp ett par frågor som berör döden och som herr Takman också nyss var inne på. Jag tycker att de båda motionsyrkandena i år har fått en avsevärt mer välvillig behandling i utskottet än tidigare.

Den första frågan gäller patientens rätt att vid fall av grav hjärnskada avstå från livsuppehållande insatser med hänvisning till tidigare dokumenterad viljeyttring. Utskottet avvisar där först tanken men kommer senare igen och säger då att "utredningen är oförhindrad att ta upp det av motionären aktualiserade spörsmålet därest utredningen under arbetets gång skulle finna att frågan närmare bör övervägas". Det är således en öppen dörr för utredningen att gå in på motionens yrkande och pröva det. Jag anser att det är en positiv skrivning.

Den i fjol beslutade utredningen om livsuppehållande insatser i livets slutskede, som det här gäller, utvidgades då till att omfatta inte bara patienter med grav hjärnskada utan också andra som lider av obotlig sjukdom. Den utvidgningen syns mig fortfarande vara omotiverad. Det är klart att man kan vara intresserad av en kartläggning av livsuppehållande insatser, men gäller det den seriösa frågan om patientens medbestämmanderätt i behandlingshänseende är det vidgade utredningsuppdraget överflödigt. Alla rättskapabla patienter har ju redan denna medbestämmanderätt. Ingen av dessa patienter kan mot sin vilja tvingas till en operation eller någon annan behandling. Det är bara den permanent medvetlöse, den av grav hjärnskada drabbade, som inte kan nyttja denna sin mänskliga fri- och rättighet. Därför måste detta ske på annat sätt, förslagsvis genom tidigare dokumenterad viljeyttring.

De av grav hjärnskada drabbade befinner sig alltså i en helt annan situation än alla andra patienter, och argumentet om olägenheterna med viljeyttringens bindande verkan är inte relevant. Den gravt hjärnskadade patienten kan inte och kommer på grund av sitt permanenta medvetlöshetstillstånd inte att kunna reflektera över sin situation längre.

Jag vill hänvisa till de tunga remissinstanser som gick på utredningslinjen i fjol och som ansföt sig till motionärens yrkande. *Justitiekanslern* sade att de frågor av juridiskt intresse som berörs i motionen är av den arten att de närmare bör utredas. Också den opinion som kommit till uttryck i hithörande frågor visar att det föreligger ett mera allmänt behov av att få dessa spörsmål klarlagda, sade JK.

Svea hovrätt yttrade: På av motionären anförda skäl förtjänar det övervägas under vilka förutsättningar samtycke till avbrytande av livsuppehållande behandling bör tillerkännas juridisk betydelse. Härtill kommer att intresset från allmänhetens sida synes stort för den i motionen behandlade frågan. På grund av det anförda anser hovrätten att den i motionen begärda utredningen bör komma till stånd.

Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet anförde: Enligt fakultetens mening skulle det – särskilt med hänsyn till den starka opinionen – vara av värde att göra en utredning av möjligheterna att förordna om

frihet från livsuppehållande behandling.

Sveriges läkarförbund, som väl bör anses vara en tung remissinstans, ansåg att det framstod som ytterst angeläget att en grundlig och allsidig utredning kommer till stånd.

Jag tycker, herr talman, att man skall ha mycket starka skäl för att inte i varje fall utreda dessa frågor. Det gäller också dödsbegreppet. Jag finner personligen, liksom herr Takman, tiden mogen för att införa hjärndödsbegreppet. Men vad som yrkas är inte ett införande nu utan en utredning. Jag tycker det skulle vara besvärande att gå förbi en utredning av dödsbegreppet när man redan har tillsatt en utredning som skall undersöka vårdinsatserna i livets slutskede.

Det är ofattligt, herr talman, att socialutskottet liksom socialstyrelsen år efter år inte vågar uttrycka i ord vad man demonstrerar i handling. John Takman har emellertid utvecklats sedan i fjol, och det hedrar honom. I fjol undvek han att rösta för utredning av dödsbegreppet. I år har han omvänt sig till hälften. Jag hoppas att han medan livet varar gör det på flera områden, för resten. Nu vill han i varje fall ha infört hjärndödsbegreppet för att främja transplantation. Men det blir väl ändå en orimlig situation att ha olika dödsbegrepp för olika människor. Det bidrar till förvirring och osäkerhet hos allmänheten.

Herr Takman har samma åsikt som kommer till uttryck i socialstyrelsens bekanta cirkulär av år 1973. Men herr Takman är hederligare och sakligare. Men just därför framstår hans yrkande som desto mer motsägelsefullt. Han tar bort den dimridå som socialstyrelsen har lagt över ärendet, och därmed framstår också motsägelsen i att laborera med två dödsbegrepp desto tydligare.

Socialutskottet och socialstyrelsen med sitt famösa cirkulär av år 1973 tassade som sagt runt den heta frågan och vågade inte komma ut med språket – något som skulle rensa luften. Socialstyrelsens cirkulär rekommenderar läkarna att inställa all behandling när hjärnfunktionerna helt bortfallit. Det är korrekt att patienten behandlas som död. Vid döden avbryter man terapeutiska åtgärder. Men varför vill man inte säga som det är, och som man i handling visar att det är, nämligen att en sådan patient är död? Reellt betraktar man patienten som död men formellt som levande.

Visst finns det många problem i samband med införandet av ett hjärndödsbegrepp – rättsliga, emotionella och andra – men problemen blir ju också allt fler i vad gäller hjärtdödsbegreppet. Andnings- och hjärtstillestånd är som bekant i fler och fler fall rakt inte dödsriterier. Finns det ännu så länge inte majoritet i riksdagen för detta motionsyrkande, så finns det i vart fall en nästan entydig uppfattning inom den medicinska sakkunskap som sysslar med de här frågorna. Man är ganska överens, både om motionens väsentliga yrkande och om socialstyrelsens ofattliga ambivalens, för att nu uttrycka sig lindrigt.

Men jag ser också något positivt i utskottets uttalande beträffande motionen om utredning av dödsbegreppet i år. Även i denna del finns

det en dörr på glänt, tycker jag. Längst ner på s. 13 skriver utskottet: "Utskottet anser sig kunna förutsätta att de sakkunniga i samband med den pågående kartläggningen av transplantationskirurgins villkor närmare överväger vilka åtgärder som är erforderliga för att åstadkomma gynnsamma förutsättningar för transplantationsverksamheten." En åtgärd som därvid kan komma att framstå som ganska nödvändig är ändring av dödsbegreppet, så allt hopp är förvisso icke ute.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall, i första hand till reservationen 3 av herr Åkerlind och för övrigt till de reservationer som är signerade av moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Herr Werners i Malmö anförande ger egentligen inte anledning till några längre kommentarer; det är bara ett par små saker som jag vill ta upp.

Han säger i en replik till herr Takman att denne är hederligare och sakligare än socialstyrelsen. Jag tycker inte, herr Werner, att det finns anledning att uttala sig på det sättet i kammaren! Ingen kan säga att socialstyrelsens inställning till dödsbegreppet är vare sig ohederlig eller osaklig. Skall man finna osakligheter, får man nog söka dem någon annanstans, herr Werner, än hos socialstyrelsen.

Sedan säger herr Werner att de tunga remissinstanserna hade följt hans linje – han läste upp en del av den redovisning av remissbehandlingen förra året som socialutskottet gjorde. Det är klart att det fanns en del remissinstanser som anslöt sig till den linje som herr Werner åberopar, men de tyngsta instanserna följde den väg som socialutskottet anvisade.

Riksdagen sade förra året nej till herr Werners utredningskrav. Jag hoppas att riksdagen också i år skall ha samma inställning. Som ett bevis för socialutskottets seriösa behandling i föl av frågan om dödsbegreppet kanske det ändå kan sägas, att det betänkande som utskottet då skrev har blivit direktiv för den utredning som tillsatts för att kartlägga situationen när det gäller sjukvården i livets slutskede.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det är en underlig situation om jag nu skall behöva försvara herr Takman – han kan förvisso tala för sig själv.

Herr Takman anger i klartext vad han menar, nämligen att om man har anledning att inställa terapeutiska åtgärder vid fall av total hjärnekros skall man också acceptera ett hjärndödsbegrepp. Det är en saklighet som jag tycker är värdefull i det sammanhanget.

Sedan säger herr Karlsson i Huskvarna att de tyngsta remissinstanserna har stannat på utskottets sida. Jag undrar vilka de är. Är det männe Stockholms domkapitel? Det finns bara två remissinstanser kvar som

jag inte har refererat till – Stockholms domkapitel och socialstyrelsen. Socialstyrelsen är emellertid sedan flera år part i målet. Jag tycker därför att man skall ta större hänsyn till de juridiska instanser som jag har åberopat och till Sveriges läkarförbund.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag skall inte sätta i gång en debatt med herr Werner i Malmö – jag har verkligen stor förståelse för hans synpunkter i dessa frågor. Men jag vill betona – jag tror att jag har gjort det tidigare – att vi här rör oss på ett fält där det är ytterligt svårt att formulera en lagtext och lika svårt att i kommentarer precisera var gränsen för det tillåtna och korrekta går. Den heltäckande formuleringen i allmänna läkarinstruktionen att handla efter vetenskap och beprövad erfarenhet har visat sig vara mycket bättre än en lång lista över vad som är tillåtet eller inte tillåtet i medicinsk verksamhet.

En bidragande anledning till att jag motionerade i den här speciella frågan var att jag kände en viss oro inför 6 § i den lagtext som vi skall anta här:

”Organ och annat biologiskt material får icke tagas, om ingreppet med hänsyn till sin art eller till givarens hälsotillstånd kan befaras medföra allvarlig skada till liv eller hälsa.”

Jag förutsätter att denna paragraf aldrig kan användas i sådana fall där man tar till vara organ för transplantation, jag vill inte säga genom tillämpning av hjärndödsbegreppet, men kanske en stund innan det sista hjärtslaget har registrerats.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Takman säger med all rätt att det är svårt att formulera en lagtext och dra de gränser som är nödvändiga. Men just därför föreslår vi en utredning så att vi skall kunna avgöra om det går att finna en framkomlig väg i varje fall när det gäller den grupp som totalt har förlorat hjärnfunktionerna. Det är en ganska bestämt avgränsad grupp, och herr Takman vet bättre än jag att det nu kan fastställas med hundra procentig säkerhet att funktionerna har upphört. Den gränsdragningen kan alltså inte vara så svår att göra i en lagtext.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Eftersom herr Werner i Malmö börjar sväva på målet så här i slutskedet av debatten tror jag det finns anledning att friska upp hans minne. Han berörde cirkuläret från socialstyrelsen 1973. Enligt det cirkuläret finns precis vad man behöver för transplantationskirurgins verksamhet. Utskottet skriver: ”Av cirkuläret framgår att all vidare behandling från medicinsk synpunkt är meningslös när sådant tillstånd konstaterats samt att en behandling i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet följaktligen inte kräver att ytterligare terapeutiska åtgärder vidtas eller att redan insatta åtgärder fortsätts.”

När de skälen är för handen finns det följaktligen också möjlighet för läkaren att avbryta behandlingen. Vi har alltså redan nu tillräckliga möjligheter att handla på det sätt som bl. a. herr Takman efterlyst.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag tror att det kan vara skäl att påpeka att skillnaden i uppfattning när det gäller dödsbegreppet mellan å ena sidan herr Werner i Malmö och reservanten herr Åkerlind och å andra sidan majoriteten i socialutskottet kanske inte är så stor som det ibland kan förefalla. Vad herr Werner vill är att vi skall ha en utredning om ett nytt dödsbegrepp. Vad utskottet påpekar är att åtminstone till en del sådan utredning pågår. Herr Werner är missnöjd med utredningens direktiv och dess möjligheter att arbeta, och det är hans oeftergivliga rätt att vara det. Utskottsmajoriteten har närmast sett det så att vi tar detta som en etapp. Det gäller här svåra och känsliga frågor, och innan vi går vidare med nästa steg vill vi se resultaten av det nu pågående utredningsarbetet. Så mycket större än så är kanske inte skillnaden mellan oss, och då behöver vi kanske inte heller använda alltför skiljande ord.

Sedan, herr talman, bara en reflexion till. Vi talar sedan några år ständigt om det eventuella behovet av ett nytt dödsbegrepp. Jag skulle hellre vilja vända på det och säga att det är ett livsbegrepp vi behöver. Vi behöver klara begrepp som säger när livet börjar och när det slutar. Det finns alltså ett samband mellan de olika frågor som vi diskuterat i anslutning till detta socialutskottets betänkande: de frågor som jag berörde för en stund sedan och de frågor som bl. a. herr Werner i Malmö och herr Takman nu senast talade om. Det finns en linje från livets begynnelse till dess slut. Vi talar om sjukvård i livets slutskede. Vad jag försökt göra gällande är att den respekt vi vill visa människan och människolivet i dess slutskede måste gälla även om detta slutskede i tiden kommer förfärligt nära begynnelseskedet.

Jag tror att vi behöver klara ut båda de här sakerna. Då är det så, herr Werner och andra, att det nuvarande dödsbegreppet har åtminstone en förtjänst: det är alldeles entydigt i den meningen att när livet efter den definition – det vi kallar hjärtdöd – är slut, så är det ostridigt slut. Det finns ingen som hävdar att vi skulle behöva skjuta det formella dödsögonblicket ännu längre fram. Inget tvivel råder om att den som är förklarad död enligt hjärtdödsdefinitionen verkligen är död. Sedan kan man alltså – såsom herr Werner och många andra med honom gör, delvis säkerligen på mycket goda grunder – anse att man borde flytta den här tidpunkten tillbaka, att det vore riktigare att säga att döden i vissa fall inträtt något tidigare. Men det kan aldrig råda någon oklarhet om att den tidpunkt vi numera tillämpar är tillräckligt sen. Vi har i dag – och det var det jag tidigare talade om – inte någon motsvarande trygghet i den andra ändan av livet, för den tidpunkt när livet anses ha börjat. Vi har inte en tidpunkt som på samma sätt som hjärtdödsbegreppet är så absolut definitiv, att ingen kan hävda att det kanske

borde sägas att livet började något tidigare än vi i dag räknar med.

Det är därför jag ansett det nödvändigt både med hänsyn till de här besvärliga forskningsfrågorna och många andra komplikationer – juridiska, etiska och andra – att få ett klagörande på den punkten, som alltså enligt min mening är angelägnare och mer överhängande än att till äventyrs ändra definitionen på när livet skall anses vara alldeles slut.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Carlshamre om att det är mycket viktigt att fastställa vad som är livets begynnelse och livets slut, men om vi får en utredning om hjärndödsbegreppet drar vi kanske den ena av dessa gränser på ett riktigare sätt än vi gjort hittills. Herr Carlshamres påstående att vid hjärtstillestånd är livet definitivt slut, det håller inte. I en mängd fall har man ju kunnat återuppliva hjärtverksamheten, och livet har kunnat fortsätta.

Låt mig sedan säga till herr Karlsson i Huskvarna att jag vet vad det står i socialstyrelsens cirkulär, och just därför att det står som det står, nämligen att läkaren kan inställa sina terapeutiska åtgärder vid totalt bortfall av hjärnfunktionerna, bör man tala i klara verba och säga att detta kan man göra därför att man betraktar patienten som död. Det tycker jag är en hederssak att uttala.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det viktigaste är ju, herr Werner i Malmö, att den behandling som läkaren ger skall ske på grundval av vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är det som är det väsentliga vid läkarens handläggning av denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 46

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 256
Nej - 48
Avstår - 2

Punkterna 3-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264
Nej - 35
Avstår - 7

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Transplantationslag
och obduktionslag*

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

Stödåtgärder på fiskets område

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	258
Nej	-	47
Avstår	-	1

Punkten 9

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

Nr 10 med anledning av propositionen 1975:76 om överlämnande av förvaltningsuppgifter till föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 13 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt gäller utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 12 Stödåtgärder på fiskets område

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 8 med anledning av propositionen 1975:44 om stödåtgärder på fiskets område, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975:44 hade regeringen (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. medge att för tiden till utgången av juni 1976 reglering av priserna på fisk m. m. jämte vad därmed hängde samman samt användningen av medel i statens jordbruksnämnds prisregleringskassa för fisk skedde enligt de grunder som i propositionen förordats,

2. bemyndiga regeringen eller myndighet som regeringen bestämde att efterge statens rätt på grund av garantiåtagande för lån i samband med investering i fiskeföretag,

3. bemyndiga regeringen att lämna i uppdrag åt underordnad myndighet att medge befrielse från återbetalningsskyldighet för lån som fr. o. m. budgetåret 1964/65 t. o. m. år 1967 utgick till vissa räkfiskare,

4. medge att stöd i samband med internationella överenskommelser om fångstbegränsningar lämnades enligt de grunder som i propositionen förordats.

I propositionen hade föreslagits att ökade medel tillfördes fiskets prisreglering. Det sammanlagda beloppet, som budgetåret 1975/76 föreslagits stå till förfogande för prisreglering m. m., beräknades till omkring 9 milj. kr., vilket innebar en ökning med ungefär 1 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår.

I detta sammanhang hade behandlats de vid riksmötets början väckta motionerna

1975:1533 av fru Fredrikson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till prisregleringsåtgärder i fråga om fisk i syfte att höja yrkesfiskarnas inkomster enligt i motionen anvisade riktlinjer samt

1975:1577 av herr Nordgren m. fl. (m, s, c, fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning rörande yrkesfisket i norra Sverige i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. medge att för tiden till utgången av juni 1976 reglering av priserna på fisk m. m. jämte vad därmed hängde samman samt användningen av medel i statens jordbruksnämnds prisregleringskassa för fisk skedde enligt de grunder som förordats i propositionen.

2. bemyndiga regeringen eller myndighet som regeringen bestämde att efterge statens rätt på grund av garantiåtagande för lån i samband med investering i fiskeföretag,

3. bemyndiga regeringen att lämna i uppdrag åt underordnad myndighet att medge befrielse från återbetalningsskyldighet för lån som fr. o. m. budgetåret 1964/65 t. o. m. år 1967 utgick till vissa räkfiskare,

4. medge att stöd i samband med internationella överenskommelser om fångstbegränsningar lämnades enligt de grunder som förordats i propositionen,

5. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1975:1577,

6. lämna motionen 1975:1533 utan åtgärd, såvitt den ej kunde anses besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Borrby (c), Jonasson (c), Wachtmeister i Johannishus (m) och Johansson i Holmgården (c), fru Fredrikson (c) samt herrar Andersson i Ljung (m) och Annerås (fp) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionen 1975:1533.

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! I reservationen till jordbruksutskottets betänkande nr 8 har vi reservanter framhållit att effektiva åtgärder snabbt måste vidtas för att skapa förutsättningar för yrkesfiskarna att fortsätta inom sitt yrke under tillfredsställande grad av ekonomisk trygghet.

I motionens syfte instämmer utskottet. Vi är alltså, oavsett om vi är med på utskottets skrivning eller på reservanternas, av den mening att fisket skall bevaras, och därmed är vi eniga om målsättningen i den här frågan. Eljest hade troligen inte utskottsmajoriteten instämt i motionens syfte.

Men enligt reservanternas mening räcker det inte med att instämma i motionens syfte och som det i betänkandet skrivs lämna motionen "utan åtgärd, såvitt den ej kan anses besvarad med vad utskottet anfört", utan vi anser att det krävs åtgärder och snabba sådana.

Jag skall inte här ingående utveckla näringens ekonomiska läge. Det har skett i motionen. Att näringen är av vital betydelse vet vi – det är självfallet med tanke på folkförsörjningen och även sett från regionalpolitisk synpunkt. Dessutom är den en god rekryteringsbas för såväl sjöförsvaret som handelsflottan.

När det sägs att den i motionen väckta frågan faller inom ramen för fiskeriutredningens uppdrag, så har jag inte kunnat finna detta i direktiven. Inte heller har tilläggsdirektiv lämnats som går ut på att de förslag som vi motionärer framställt ens skall prövas.

Utskottet påtalar att det är en komplicerande faktor att en del av fångsterna landas i utlandet. Detta vill jag inte bestrida, men man kan för den skull inte sitta avvaktande och se hur den svenska fiskesflottan minskar, att båtar säljs och att fiskarna går i land för att finna sin utkomst på annat sätt, när den dåliga lönsamheten är orsaken till att de lämnar det yrke de helst vill arbeta i.

Jag skall givetvis inte påstå att det inte gjorts insatser från statens sida för att hjälpa fisket. Då vore jag orättvis. Men åtgärderna har ej visat sig vara tillräckliga. Kostnadsutvecklingen har varit skrämmande för yrkesfisket.

Utskottet säger sig inte veta om den föreslagna regeln är möjlig eller

lämplig. Denna undran bör ej vara ett motiv för att avslå reservationen. Jag är övertygad om att det går att lösa problemen om viljan finns.

I vår reservation säger vi att statsmedel på sätt som i motionen antytts eller på annat lämpligt sätt i erforderlig omfattning bör kunna tas i anspråk för att ge tillräcklig inkomstförstärkning. Därmed är inte uppbundet hur det skall ske. Men vår målsättning är att åtgärderna skall sättas in på den lättaste och rakaste vägen.

Vi föreslår i motionen att statsmedel ställs till förfogande på samma sätt som f. n. sker beträffande mejeri- och charkuteriprodukter. När förslag härom första gången framfördes avvisades även detta. Numera är det accepterat att man på detta sätt skall förbilliga baslivsmedel för konsumenterna. Därför bör det kunna gå även när det gäller fisket. Det borde inte vara uteslutet att denna fråga kan lösas utan att den går till fiskerinäringsutredningen. Denna har säkerligen tillräckligt med arbetsuppgifter för att skapa bättre villkor åt näringen på längre sikt.

Då utskottet instämmer i motionens syfte borde det inte vara någon större självövertinelse att nu i kammaren följa reservanternas i strävan efter snabba åtgärder. Vi har inte råd att förlora näringen eller att helt utmatta den. Det är på tiden att statsmakterna nu även i gärning visar sin så många gånger vid exempelvis fiskerisammankomster uttalade goda vilja. Min förhoppning är att en majoritet i kammaren har förståelse för den akuta situationen och vilja att snabbast möjligt lösa den. Reservanternas hemställer att regeringen snarast möjligt förelägger riksdagen förslag till åtgärder i angiven riktning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 8.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Utöver det att yrkesfisket är ett hårt och slitsamt jobb är det också en näring som är ovanligt känslig för skiftande konjunkturer. Inte minst har de senaste åren bevisat det på ett alldeles särskilt sätt. Det kanske må förlåtas mig, som har sysslat med fiske i hela mitt liv, att titta tillbaka litet grand under de tio minuter jag har anmält mig för att tala.

Åren 1966–1969 drabbades det svenska fisket och f. ö. fisket i många andra länder av stora motgångar. I vårt land var de kanske mer kännbara än i många andra länder därför att de statliga stödåtgärderna inte var lika effektiva här som i en hel del andra länder, vars fiskare vi hade att konkurrera med. Dessa år var mycket svåra, och jag vill inte säga annat än att myndigheterna ingrep. Det gjordes en hel del för fisket som hade stor betydelse, det skall villigt erkännas. Många fiskare kunde räddas undan de ekonomiska och i vissa fall psykiska katastrofer som kanske annars hade inträffat. Det gick inte att undvika vissa konkurser, men en del kunde bärgas, och jag vill försöka vara rättvis och peka på det. Kvar står dock det faktum att genomsnittsinkomsten för fiskarna under dessa år sjönk med ca 40 % – och det i en tid då inkomsten för

Tisdagen den
13 maj 1975

*Stödåtgärder på
fiskets område*

de allra flesta i vårt samhälle befann sig i stigande.

I början av 1970-talet blev förhållandena något lugnare, och de få fiskare som hade orkat hålla sig kvar i yrket började se förtröstansfullt på framtiden. Tusentals fiskare hade tyvärr lämnat yrket och större delen av den flotta som tidigare fanns – de största och modernaste båtarna hade sålts undan. Kvar finns i dag 6 000–7 000 verkligt aktiva yrkesfiskare.

År 1970 förklarade regeringen att det borde finnas ett svenskt yrkesfiske också i framtiden. Det var klokt att säga det därför att många fiskare och även andra hade undrat om regeringen verkligen ville ha något svenskt yrkesfiske. Sedan dess har det blivit vissa förbättringar, men inte tillräckliga enligt de allra flesta fiskares mening. De radikala åtgärder som måste till för att inordna yrkesfisket bland de näringar som anses mer angelägna väntar vi fortfarande på. Det kan naturligtvis invändas att den sittande fiskerinäringensutredningen behandlar dessa frågor och skall komma med förslag till mer långsiktiga åtgärder. Vi får se resultatet av det arbetet så småningom.

Men tyvärr har motgångarna under det senaste året våldsamt drabbat det svenska fisket slag i slag. Först och främst de fördrade bränslekostnaderna, som omedelbart äter upp en stor del av det netto, som skulle bli fiskarens inkomst för hans slit ute på havet. En större trålarare förbrukar årligen ca en halv miljon liter brännolja, vilket med nuvarande priser gör en utgift på 200 000 eller 250 000 kr. Förra året då priserna låg ännu litet högre var det närmare 300 000 kr. Därtill kommer att de syntetiska redskapen, som ju har samma ursprung, har stigit i pris på motsvarande sätt. Alla andra priser på fiskets förnödenheter stiger också. Det är bara en sak som inte har stigit, och det är fiskpriset till fiskaren. I det avseendet har utvecklingen gått åt rakt motsatt håll.

Då bränslekostnaderna började stiga så hastigt, av orsaker som vi alla känner till, vände sig fiskets organisationer redan i april förra året till regeringen och begärde någon form av stöd för att eliminera skadeverkningsarna. Det gjorde man bl. a. därför att flera andra länders regeringar snabbt gick in med statliga subventioner för att stödja fisket.

Denna begäran från fiskets organisationer överlämnades till fiskerinäringensutredningen, och är ännu inte slutbehandlad. Under tiden har, enligt de uppgifter som jag kunnat få av kolleger i andra länder, samtliga EG-länder gått in för att subventionera bränslekostnaderna för sina fiskare. Danmark är väl det sista landet i raden som för endast några veckor sedan beslöt att betala 14,3 öre per liter brännolja. Norge som redan tidigare hade statssubventionerat sitt fiske för innevarande år med 185 milj. kr. höjde dessa subventioner med ytterligare 270 milj. kr. Canada beslöt häromdagen att anslå 50 milj. dollar för att hjälpa fiskarna ur de nu rådande svårigheterna.

Jag vill påstå att den svenske fiskaren inte är otacksam för vad som gjorts. Han har noterat de förbättringar som införts. Men han måste samtidigt konstatera att i de internationella sammanhang, där han utan tvivel hör hemma, är han hopplöst eftersatt. Subventioner på baslivs-

medel i vårt eget land har skapat en besvärande konkurrens för fiskets produkter. Skall fiskaren sälja sina varor på export, måste han klättra över tullmurar som byggts upp, i viss utsträckning med Sveriges goda minne. Här hemma har vi inga importregleringar i stil med dem som skyddar jordbrukets produkter, utan fiskaren är helt utlämnad åt en mördande konkurrens från länder som skyddar sina fiskare både med statssubventioner och med importregleringar.

I den reservation som är fogad vid utskottets betänkande finns ett ord som jag måste stryka under, samtidigt som jag yrkar bifall till reservationen. Effektiva åtgärder måste *snabbt* vidtas, sägs det. Snabbt måste det göras.

Jag är glad över de åtgärder som föreslås i propositionen. De är bra. Det är inget fel på dem i och för sig, men de är otillräckliga.

Även om fiskerinäringens utredningen skulle komma med förslag till förbättringar för fisket på sikt så räcker inte detta. Fisket är i dag i en sådan situation att det skadas alltför mycket om tiden får rinna i väg tills sedvanligt remissförfarande m. m. hinner slutföras.

I början på 1970-talet kunde man glädja sig åt att flykten från fisket bromsats. En och annan ungdom gick tillbaka till det fäderneärvda yrket, och man började hoppas på en normal utveckling. Nu är vi inne i samma farliga situation som i slutet på 1960-talet. Ungdomen vägrar att gå in i yrket. Om inte denna trend bryts har vi inga fiskare kvar om ett eller ett par decennier. Det är detta som jag ser som det absolut allvarligaste i sammanhanget. Det bör stå klart för var och en att vi inte har råd med en sådan utveckling – och den harmonierar inte heller med de uttalanden som gjordes av både regering och riksdag år 1970. Därför måste vi snabbt vidta åtgärder för att hindra en tragisk utveckling.

Fru OHLIN (s):

Herr talman! I motionen 1533 av fru Fredrikson m. fl. tas frågan om förbättringar för fiskets utövare upp. Om de allmänna meningsyttringar som uttalas i motionen råder det naturligtvis inga delade meningar i utskottet. Tvärtom slår utskottet fast att yrkesfiskarna självfallet skall ha en tryggad bärning.

Det finns en del konstateranden i motionen som jag vill ta upp. Det sägs att det år 1963 fanns 16 000 fiskebåtar men tio år senare knappt 6 900; det säger man utan att reflektera över att båtarna är av en helt annan dimension och utrustade för ett betydligt effektivare fiske i dag än för tio år sedan. Likaså sägs det att fiskarkåren minskat under samma tidsperiod från drygt 8 300 till knappt 4 650 man. Det beklagas att så skett. Det har också herr Åberg beklagat. Angelägenheten av att minskningen icke fortsätter framhålls också.

Jag vill påpeka att om vi skulle ha samma antal fiskare och samma antal båtar i dag som år 1963 med de effektivare fångstmetoderna och den kapacitet som finns i dag så skulle det vara synnerligen besvärligt för dem som utövar näringen. Situationen skulle vara ännu värre än

Tisdagen den
13 maj 1975

*Stödåtgärder på
fiskets område*

den är i dag, i synnerhet med tanke på de stora avsättningssvårigheter som f. n. råder. Huvudsaken är väl att de fiskare som är kvar i näringen också får en tryggad utkomst.

Priserna på för fiskenäringen nödvändiga förnödenheter har givetvis stigit, liksom för andra förnödenheter. Men otvivelaktigt har också priset på fisk stigit. Det får vi som konsumenter erfarva, och det är helt naturligt.

Beslutet som togs år 1968 om tillkomsten av prisregleringsföreningen Svensk fisk är ett steg för att trygga utövarnas inkomster. I propositionen är ett belopp om 9 milj. kr. upptaget för föreningens verksamhet, vilket innebär en höjning med 1 milj. kr.

Nu säger fru Fredrikson visserligen att åtgärder vidtagits, och i detta har Per Åberg instämt. I rättvisans namn bör väl också nämnas de åtgärder som vidtagits för att förbättra fiskarnas situation. Så har exempelvis gränsen för egenföretagarnas avgiftsfria inkomstdel i fråga om arbetsgivaravgift höjts från 10 000 kr. till 18 000 kr., vilket också kommer fiskarna till del, ett fast avdrag om tidigare 1 500 kr. har höjts till 3 000 kr. per år, och 2 milj. kr. har överförts från prisregleringsfonden till arbetslöshetskassan för uppbyggnad av fonden. Detta har inneburit att månadsavgiften har kunnat hållas nere. Vidare har staten vidtagit åtgärder för att lyfta av borgensansvaret för lån till fiskarnas båtar.

Jag är övertygad om att ytterligare åtgärder behöver vidtagas för att förbättra fiskarnas situation, och det är ju fiskerinäringens utredningens uppgift att komma med förslag därom. Utredningen är väl nu framme i sitt slutskede, och det är att hoppas att lämpliga förslag till åtgärder kommer att framläggas. Fiskerinäringens utredningen är en parlamentariskt sammansatt utredning. Den har tillgång till expertis på fiskets område. Fiskets organisationer är företrädare av bl. a. ordföranden i Sveriges fiskares riksförbund, och de politiska partierna har ju sina representanter.

Utskottsmajoriteten har förtroende för att fiskerinäringens utredningen även prövar sådana ändamålsenliga åtgärder som nämns i motionen 1533, utan att riksdagen därom behöver fatta särskilt beslut. Fru Fredrikson efterlyser snabba åtgärder, och jag tror att detta är det snabbaste sättet att komma till resultat, när nu utredningen är så långt framme, inte att påbörja nya utredningar.

Till herr Åberg vill jag säga, att han ju har alla möjligheter att tillvarata fiskarnas intressen, eftersom han deltar i utredningen och också representerar fiskarna i olika sammanhang.

Jag vill än en gång poängtera, att det är min förhoppning att utredningen kommer att framlägga förslag, som är till gagn för fiskerinäringens utövarer, och att de kommer att ge snabba resultat så att arbetet att stödja fisket effektivt kan fullföljas även i fortsättningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Det som framhållits av fru Ohlin är, såsom hon också

nämnde, givetvis inget nytt för mig. Jag erkände också i mitt anförande att det har vidtagits en hel del åtgärder. Av förklarliga skäl brydde jag mig inte om att räkna upp något av detta, även om jag i och för sig skulle ha haft möjligheter att göra det. Men jag vill säga att jag varken i mitt anförande eller i mina göranden och låtanden i övrigt har önskat en återgång till det antal fiskare och båtar som vi hade 1963. Då var det svenska fisket nämligen i viss mån överdimensionerat, och det har sedan skett något av en sanering på detta område. Vad det gäller är att det fiske vi har i dag, med nuvarande antal båtar och fiskare, måste skyddas. Krympningen får nu icke gå längre än vad som hittills skett. Det är på den punkten jag är mycket orolig.

Vidare vill jag säga att jag inte har förordat en ny utredning, som det här varit tal om, och något sådant krav framförs inte heller i reservationen. Av den anledningen kunde jag också yrka bifall till denna. Det räcker med den utredning som pågår. Jag är bara orolig för att även den tar för lång tid. Anledningen härtill är, som jag också pekat på, att det i andra länder redan har vidtagits en hel del åtgärder inom en tidrymd av ett år. Det ena landet efter det andra har beslutat om statliga subventioner, medan det inte vidtagits några motsvarande åtgärder för fiskarna här i Sverige.

Fru Ohlin nämnde vidare att det i propositionen föreslås en ökning av medlen till fiskets prisreglering med 1 milj. kr. Ja, nu är det tyvärr så att svårigheterna för fisket har medfört att en stor del av prisregleringspengarna redan gått åt. I uppgörelsen mellan fiskets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnd hade inräknats en ränteinkomst, som ingår i prisregleringsmedlen, om totalt 9 milj. kr. Men genom att en del av det kapital på vilket denna ränta skulle beräknas har ätits upp eller är på väg att ätas upp försvinner också möjligheten till denna ränteinkomst, vadan dessa 9 miljoner icke blir 9 miljoner. Jag begär inte att fru Ohlin skall kunna vara så insatt i frågan att hon kan följa alla detaljer, men jag har ändå velat upplysa om det verkliga förhållandet.

Vad jag är ute efter är snabba åtgärder, så snabba att de bara kan vidtas i kanslihuset. Därför måste jag vända mig till jordbruksministern, och jag är glad över att han är här inne nu. Har man för avsikt att försöka göra någonting som går snabbare än det förfarande som måste till i utredningssammanhang?

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! Fru Ohlin nämnde att den fiskeriutredning som tillsattes 1968 nu är på väg att lämna ett förslag. Det är sådant som vi motionärer inte känner till, men vi vet att näringens läge är akut oroväckande och av många yrkesutövare upplevs som svårt – svårt intill förtvivlan, sägs det ibland.

Genom åren har statsråd i rad upprepade gånger till fiskarna lämnat löften som uppmuntran att fortsätta. Skall fiskarna verkligen få tro till

Tisdagen den
13 maj 1975

*Stödåtgärder på
fiskets område*

att den goda viljan avses resultera i åtgärder. snabba åtgärder medan tid är, anser jag att vi bör visa dem det i dag.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Med anledning av att det i debatten i tidningspressen understundom har påståtts att regeringen skulle ägna ett tämligen förstrött intresse åt fisket har jag begärt ordet för att göra några kommentarer. Jag måste konstatera att dess bättre har i varje fall herr Åberg inte sällat sig till den sortens kritiker här i kammaren; han har ändå uppriktigt redovisat att här har gjorts en hel del under årens lopp.

Jag vill med anledning av den kritik som man har fört fram i tidningsdebatten på det bestämdaste tillbakavisa varje påstående att regeringen skulle vara förstrött intresserad av fisket. Låt mig först få påminna om att regeringen i 1970 års fiskeproposition uttalade att målet för fiskeripolitiken är att genom marknads- och strukturpolitiska åtgärder skapa stabila ekonomiska förhållanden för ett fiske som är väl anpassat till avsättningsmöjligheterna på den svenska marknaden och vid export. Jag har sagt det i andra sammanhang tidigare, och jag säger det återigen: Den målsättningen ligger fast. Vi skall ha ett fiske i vårt land som gör det möjligt för oss att utnyttja de naturliga förutsättningar som finns för fiskerinäringens bedrivande. Jag har understrukt den roll som fisket spelar för att i vissa delar av landet göra det möjligt att bibehålla en åretruntboende befolkning.

Att regeringen menar allvar med sitt uttalande har den visat genom de åtgärder som den har vidtagit under de gångna åren. Jag vill som exempel hänvisa till det omfattande konsolideringsstöd som har lämnats och som har räddat många fiskare kvar i fisket; det verifierades ju också av herr Åberg. Staten satsar naturligtvis inte på det här sättet för att sedan överge näringen. Även det direkta inkomststödet till fisket har förstärkts, och regleringsföreningen Svensk fisk har fått ökade befogenheter att agera så att stödet till fisket blir effektivt. Enligt den proposition som vi nu diskuterar skall för prisregleringen disponeras 9 milj. kr., och dessutom kan regleringsföreningen om den anser det nödvändigt använda en fjärdedel av sin konjunkturutjämningsfond, vilket betyder ytterligare omkring 5 milj. kr. Svensk fisk har också när det behövts ingripit med stor energi. Genom dess åtgärder har t. ex. nu under årets fångstsäsong torskpriserna till våra fiskare på sydkusten hållits inte mindre än 40 % högre än vad danska fiskare fått. Det är någonting som man också får ta med i bedömningen av hur våra fiskare har det ställt i jämförelse med sina yrkesbröder i andra länder. Det är konkreta åtgärder som krävs, och det är konkreta åtgärder som också har vidtagits. Så kommer vi att arbeta även i fortsättningen.

Reservanterna i utskottet har bl. a. skrivit: "Statsmedel bör härvid på sätt i motionen antytts eller på annat lämpligt sätt i erforderlig omfattning kunna tas i anspråk för att ge yrkesfiskarna erforderlig inkomstförstärkning." Reservanterna ställer således inte en krona mer till förfogande

och är i och för sig inte klara över hur ett stöd på lämpligaste sätt skall utgå till fisket, utan man menar att detta bör diskuteras.

Här krävs alltså enligt reservanternas yrkande, om jag förstår saken rätt, ett utredningsunderlag. Ett sådant utredningsunderlag är också på väg, vilket inte kan vara obekant, föreställer jag mig, för utskottets ledamöter. Fiskerinäringens utredningen kommer inom en snar framtid att framlägga sitt betänkande. Då kan vi bättre diskutera olika konkreta åtgärder. Det är regeringen också beredd att göra mot bakgrund av den allmänna målsättning för fisket som jag inledningsvis gav uttryck för. Jag tror att det är den snabbaste väg – där instämmer jag med fru Ohlin – som vi kan komma fram på när det gäller att få ett begrepp om hur vi skall agera i förhållande till fisket i fortsättningen. Så snart vi får denna utrednings betänkande, som är aviserat till någon gång under sommarmånaderna, får vi ta fatt på de förslag som framläggs från utredningens sida och diskutera hur vi skall agera i fortsättningen.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Eftersom statsrådet kom in på den polemik som hade förts i en av de större svenska tidningarna, vill jag gärna säga några ord. Jag har varit på havsrättskonferensen i Genève under sex veckor, så jag var inte hemma när detta stod i tidningen, men jag fick se det när jag kom hem, då jag plöjde igenom en hel del tidningar. Då kunde jag med detsamma konstatera att den polemik som uppstod i tidningen mellan statsrådet Lundkvist och mig berodde på att vi helt enkelt talade förbi varandra. Vi talade inte riktigt om samma sak. Statsrådet pekade på vad som har gjorts – det som nämnts här och som jag också i dag gett ett erkännande. I den intervju som vederbörande journalist hade med mig ett par tre dagar innan jag åkte, var jag helt inne på den akuta situationen – det som jag har nämnt här i dag om subventioner till de ökade bränslekostnaderna och liknande åtgärder. Det var i det sammanhanget jag sade att man från den svenska regeringens sida ingenting har gjort. Precis som i dag gjorde jag jämförelser mellan vad som har hänt i de andra länderna, exempelvis EG-länderna, och vad som har hänt i Sverige. Då måste jag konstatera att i dessa andra länder har detta skett, i Sverige har ingenting motsvarande skett.

När statsrådet ansåg att jag var en aning otacksam, kan jag delvis förstå honom därför att vi inte talade om samma sak. Han talade om de mer långtgående insatser som man håller på med, jag talade om den akuta situationen och ingenting annat.

Sedan vill jag gärna säga att Svensk fisks agerande och denna förenings ökade möjligheter är till stort gagn och stor glädje. Jag är mycket nöjd med att föreningen tillskapades genom samverkan mellan statsmakterna och fiskets organisationer och att den får möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Men även det är en sak på sikt. Vad som djupt oroar mig i dag är att den akuta situationen skrämmer bort ungdomen från fisket. Vi måste ha tag i ungdomen, vi måste få det därhän att rekryteringen

Tisdagen den
13 maj 1975

*Stödåtgärder på
fiskets område*

blir normal. Om ytterligare en del ungdomar skräms bort från fisket genom att de gör jämförelser med andra länder och säger att "vi får inte samma stöd här i Sverige", då blir det en obotlig skada för det svenska fisket, och det har vårt land inte råd med. Det är det jag vill peka på. Massor av ungdomar lämnade yrket åren 1966–1969 när svårigheterna rådde. Nu är vi inne i exakt samma situation igen. Vi har icke råd med en sådan avtappning en gång till, för om tio år slår utvecklingen tillbaka och det finns bara några gamla gubbar kvar och ingen som kan föra yrket vidare. Det är den utvecklingen jag vill varna för.

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! Jag finner anledning att upprepa vad jag sade i mitt inledningsanförande. "Jag skall givetvis inte påstå att det inte gjorts insatser från statens sida för att hjälpa fisket – då vore jag orättvis – men åtgärderna har ej visat sig vara tillräckliga."

Dessutom har jag pekat på behovet av snabba åtgärder. Jag har för mig att regeringen under andra utredningars arbete givit dem order om att snabba på och t. o. m. fastställt datum för när förslag skall vara framlämnat. Det kanske skulle finnas anledning att tänka på det också när det gäller fiskerinäringsutredningen.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det är klart att om vi skall göra rättvisande jämförelser mellan de sätt på vilka man i olika länder försöker skapa garantier för fiskarna att kunna bedriva sin näring på rimliga villkor – t. ex. att man stött till med subventioner i anledning av situationen när det gäller oljan – får vi inte glömma bort att vi generellt har Föreningen Svensk fisk, som är tillkommen för att skapa möjligheter att upprätthålla ett ur fiskarnas synpunkt hyfsat pris. Det är ju den funktionen som Svensk fisk kontinuerligt fullgör, och det är detta som bl. a. lett till att vi – som jag nämnt – på sydkusten har ett pris på torsken som ligger 40 % över vad danskarna får.

Man måste ha med i bilden att detta är ett annat sätt att lösa den här typen av frågor.

De ungdomar som kan vara intresserade av fiske får ju en skev föreställning om fiskets möjligheter i framtiden om man ensidigt talar om att nu har den svenska regeringen glömt bort fiskarna. Om man skapar intrycket att det inte finns någon vilja hos den svenska regeringen att stödja näringen, vad skall då ungdomarna tro?

Det vore väl lämpligare att man redovisade att vi t. ex. i fjol ändrade låne- och investeringsstödet för att bl. a. öppna möjligheter för unga människor att bli fiskare. Vi konstaterade att också i fiskaryrket ökar medelåldern, och om vi skall ha ett visst antal fiskare i framtiden måste vi kunna rekrytera nya utövare inom näringen. Vi vet att här är det fråga om exempelvis andra typer av fiskeredskap och andra typer av båtar, och så har vi skapat speciella möjligheter som också skall kunna trygga

lämpliga och rimliga investeringar för den som börjar i yrket.

Allt det här måste man ta med i bilden när man redovisar vad statsmakterna vill göra, för annars finns det ju risk för att man genom en svartmålning av förhållandena medverkar till att ungdomen flyr yrket, och det kan väl ändå inte vara i fiskets intresse.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Bara ett par ord till.

Jag uppfattade herr statsrådets uttalande nyss så att han underförstått ville beskylla mig för att mörkmåla och därmed kanske medverka till att skrämma bort ungdomar. Ungefär så förstod jag det – kanske tar jag dock till litet i överkant när jag säger detta.

Jag vill emellertid klart och tydligt säga ifrån att det är den kalla och bistra verkligheten som skrämmer bort ungdomarna. Och det förhåller sig faktiskt så att jag vid massor av tillfällen har fått uppträda som försvarare av de åtgärder som regeringen vidtagit. Vid många tillfällen – inte minst bland ungdomar – har jag pekat på just vad som sades 1970, att man vill ha kvar ett svenskt fiske. Många gånger har jag fått frågan direkt ställd till mig: Tror du verkligen på detta? Och jag har svarat: Ja, jag tror på det.

Jag tar alltså inte åt mig när statsrådet talar om att man genom mörkmålning skrämmer bort några. Det är den bistra kalla verkligheten som skrämmer bort dem. Jag vill gärna hjälpa till att hålla ungdomarna kvar i fisket, ty för mig är det en hjärtesak att fiskerinäringen lever vidare och att ungdomarna går in i det fäderneärvda yrket. Men då vill jag också gärna ha den känslan att man på regeringshåll är besjälad av samma iver och att man där så fort som möjligt verkligen gör någonting för att behålla ungdomarna i fisket.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Då får jag kanske förstå saken så att herr Åberg egentligen inte själv tror på vad han sade tidigare här i talarstolen, att vi om ett antal år kan befinna oss i den situationen att vi inte har några fiskare kvar. Med hänsyn till de åtgärder som regeringen hittills vidtagit och den målsättning som vi har för fiskeripolitiken samt det faktum att vi snart får fiskerinäringens utredningens förslag – en utredning som herr Åberg själv sitter med i – är herr Åberg kanske beredd att svara de ungdomar som frågar honom: Vi kommer säkerligen att ha en fiskerinäring här i landet även i fortsättningen, och om du är intresserad av fisket behöver du inte känna dig avskräckt, utan du har möjligheter att få bli fiskare.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Stödåtgärder på
fiskets område*

Tisdagen den
13 maj 1975

*Stödåtgärder på
fiskets område*

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mattsson i Lane-Herrestad begärt votering upplästes och godkändes följande vteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvckan kunna råda angående resultat, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154

Nej - 154

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Adamsson (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl.

§ 13 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 9 med anledning av propositionen 1975:29 med förslag till ändringar i lagen (1938:274) om rätt till jakt och lagen (1950:596) om rätt till fiske

Trafikutskottets betänkanden

Nr 13 med anledning av propositionen 1975:22 med förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, m. m. jämte motion

Nr 15 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Näringsutskottets betänkande

Nr 27 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 18 med anledning av motioner angående ersättning vid lokal trafikreglering och ändrad vägsträckning.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:302 av herr Fridolfsson m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om bestämmelser innebärande att myndighet som meddelade lokal trafikföreskrift eller som föranstaltade om ändrad sträckning av allmän väg skulle ta initiativ till överenskommelser om ersättning till sakägare som ekonomiskt drabbades av den berörda trafikändringen samt

1975:1750 av herr Andersson i Ljung (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till regler för ersättning åt dem som led avsevärd ekonomisk skada till följd av förändrade trafikbestämmelser.

Utskottet hemställde

1. beträffande ersättning i samband med lokala trafikföreskrifter att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:302 i motsvarande del och 1750,
2. beträffande ersättning i samband med ändrad vägsträckning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:302 i vad den inte behandlats under 1.

Reservation hade avgivits beträffande ersättning i samband med lokala trafikföreskrifter av herrar Adolfsson (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen i anledning av motionerna 1975:302 i motsvarande del och 1750 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Tillsammans med några partikamrater har jag väckt en motion om att ersättning bör utgå till butiksägare, detaljhandlare och affärsidkare som på grund av företagna trafiksaneringar drabbas av ekonomiskt avbräck.

Civilutskottets betänkande nr 18 behandlar just denna fråga.

Vi motionärer har naturligtvis förståelse för att det är nödvändigt att företa trafikplaneringsförsök och trafiksaneringar i syfte att skapa en bättre miljö inte minst i tätorternas centrala delar. Men det står helt klart att för vissa butiksägare kan sådana trafikomläggningar få direkta skadeverkningar. När man avstänger gator och vägar, försvårar man familjernas inköpsresor till affärerna, och många köpmän förlorar då sina kunder.

Eftersom många, för att inte säga de allra flesta butiksägarna arbetar med knappa marginaler, kan en trafikomläggning bli ett direkt hot mot

Tisdagen den
13 maj 1975

*Ersättning vid lokal
trafikreglering*

butiksägarens möjlighet att fortsätta sin rörelse. Det finns, herr talman, många bevis på att butiksägare tvingas gå i konkurs på grund av en företagen trafiksanering. Eftersom de här trafikomläggningarna ökar påtagligt, kommer allt fler butiksägare att råka i svårigheter.

Denna utveckling finner jag och mina medmotionärer samt reservanterna, herrar Adolfsson och Danell, icke acceptabel. De affärsidkare som på grund av en företagen trafiksanering mister sitt kundunderlag och därmed möjligheten att fortsätta sin verksamhet bör givetvis ersättas. De skadelidande näringsidkarna skall tillförsäkras en skälig ersättning. I det här huset stiftar vi lagar, som på olika sätt skall ge individen trygghet. Vi har exempelvis antagit en lag om anställningstrygghet, där vi vill se till att anställd personal tillförsäkras trygghet. Då kan man ju fråga sig, om icke de näringsidkare och butiksägare som inte bara satsat hela sin arbetskapacitet utan även tar stora ekonomiska risker skall ha något skydd, när samhället vidtar åtgärder som rycker undan grunden för vederbörandes möjligheter att bedriva sin verksamhet.

I utskottets betänkande beskrivs gällande ordning på följande sätt:

”Frågan om ersättning för bortfall av inkomst av rörelse till följd av trafik- och vägomläggningar i vad gäller allmän väg har prövats i rättstillämpningen. Därvid har konstaterats att laga grund för yrkandena saknades. Liknande krav på ersättning där affärsrörelser fjärmats från trafikleder har även de ansetts sakna laga grund.” Sedan fortsätter man med en närmast festlig motivering. Det står följande att läsa: ”Avslag har ofta motiverats med att det endast är en förmån men ingen rättighet att ha nära anslutning till allmän väg.”

Får man verkligen, herr talman, avfärda en växande grupps svårigheter med en sådan formulering? Det är en naturnödvändighet att butiksägare förlägger sina lokaler vid gator och vägar som trafikeras av människor! Man sätter ju inte upp sin affär på en bakgata eller vid sidan av en allfarväg. Affären, butiken, har sin givna plats: centralt belägen vid en trafikerad gata eller väg. Detta är en grundförutsättning för att affärerna skall lyckas.

Men när en trafiksanering företas, rycks kanske grunden undan för näringsidkarnas möjligheter att fortsätta sin verksamhet. Och då står det att läsa i detta betänkande att någon ersättning inte skall utgå till butiksägaren, eftersom affärens placering vid gatan eller vägen ”endast är en förmån men ingen rättighet”. Det är ett mycket besynnerligt resonemang. Vägar och gator finns ju bl. a. till för att trafikanter skall kunna komma till en affär.

Jag skulle vilja fråga fru Olsson i Hölö, utskottets ordförande, om fru Olsson och utskottsmajoriteten verkligen kan ställa sig bakom detta fullkomligt ohållbara och orimliga resonemang.

Reservanterna pekar på att rättsosäkerhet kan uppstå i samband med att trafiksaneringar företas. Vi har ersättningsprinciper på flera andra områden i samhället, exempelvis i expropriationslagstiftningen, och det står också i utskottsbetänkandet beskrivet hur ersättning skall utgå till

fastighetsägare som lidit skada vid omläggning av gator och vägar. Vi finner det därför helt naturligt att man också lämnar ersättning åt butiksägare som på grund av trafikomläggning råkar i svårigheter.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen av herr Adolfsson och herr Danell.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! För att vi skall få väl fungerande stadsmiljöer finner kommunerna det ibland nödvändigt att företa lokala trafikregleringar. När sådana har planerats har affärsmännen i regel haft en mycket negativ inställning. Då förändringar skall ske är det förstäcligt att det uppstår oro för hur saneringen skall utfalla för affärsmännen. Att den kan vara önskvärd från det allmännas synpunkter och från miljösynpunkter råder det inga delade meningar om, och om jag förstod herr Fridolfsson rätt instämde han i detta.

Herr Fridolfsson talade om att det har gått illa för affärsidkare när trafikregleringar har genomförts – många har fått göra konkurs, sade han. De uppgifter som vi har fått i utskottet visar emellertid att det inte har gått så illa som affärsmännen hade befarat. Kunderna har inte försvunnit utan efter vad det har sagts oss har kunderna uppskattat just den billfria miljön. Jag kan t. ex. hänvisa till en rapport från generalplaneberedningen i Stockholm i vilken redovisas en uppföljning av trafiksaneringsförsöket på Östermalm.

Det som herr Fridolfsson citerade ur betänkandet var ett referat av en ofta förekommande motivering för avslag av ersättningskrav i rätts-tillämpningen. Det ger inte uttryck för utskottets synpunkter. Vad vi har byggt vårt ställningstagande på är i stället att det inte har blivit ett sådant utfall av trafiksaneringsåtgärderna som affärsmännen hade befarat.

Jag vill också understryka att det är utomordentligt viktigt att kommunerna genomför trafikomläggningar på ett smidigt sätt och att dessa föregås av samråd i god tid med berörda intressenter så att inte en mängd missförstånd uppstår, vilket har hänt emellanåt. Men om trafiksaneringen skulle medföra försämringar i kundtillströmningen finner vi det ändå svårt att uppställa regler om ersättning från samhället. Det sker nämligen också andra förändringar i samhället, och det skulle kunna hävdas att även dessa borde föranleda ersättningar. Därför finner utskottet att vi inte bör beställa något förslag angående ersättningar i dessa fall.

Det viktigaste för oss har emellertid varit att vi fått så klara besked om att det inte blivit sådana försämringar för affärsmännen som det sagts i motionen. Vi måste också ha som utgångspunkt att en planering som är till nytta för de flesta samhällsinvånarna måste ske. Givetvis måste man därvid ta stor hänsyn och genomföra åtgärderna långsiktigt.

Jag vill till slut än en gång framhålla att det är lyckligt att dessa saneringar inte fått så negativa resultat som affärsmännen befarat, farhågor som det ges uttryck för i denna motion.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Tisdagen den
13 maj 1975

*Ersättning vid lokal
trafikreglering*

Herr FRIDOLFFSSON (m):

Herr talman! Vi är helt överens om att det är nödvändigt, bl. a. av miljöskäl, att företa trafiksaneringar. Jag tror också att affärsmän och butiksägare är medvetna om detta. Det torde emellertid inte råda några delade meningar om att butiksägare kan råka i svårigheter vid en sanering. Vad motionären och reservanterna anser är att dessa butiksägare i sådana fall skall få ersättning. Jag har mycket svårt att tro att man kan ge ett enda exempel på att butiker som ligger vid en livligt trafikerad gata, som helt och hållet avstängs, skulle vinna på en sådan trafikomläggning. Naturligtvis är det inte så. Man kan fråga butiksägarna på Östermalm om de vann någonting på den hårda trafiksaneringen härom året. Det kan naturligtvis finnas något undantag, men i stort har resultatet blivit utomordentligt nedslående för butiksägarna.

Sedan säger fru Olsson i Hölö att det citat jag gjorde ur utskotts-
betänkandet – om att det skulle vara en förmån för butiksägare att få
ha sina butiker vid en gata eller en väg och inte någon rättighet – var
hämtad ur ett referat och inte ur utskottets egen skrivning. Man får
dock den uppfattningen att utskottet delar denna synpunkt. Hur som
helst är det ett vårdslöst resonemang. Ersättningar utgår till fastighets-
ägare därför att höjdläget av en befintlig trafikled ändras, men när det
förekommer bortfall av inkomst av rörelse på grund av trafik- och väg-
omläggningar bryr man sig inte om det.

Jag är förvånad över att inte utskottet och riksdagen förstår att man
här måste vidta åtgärder för att se till att dessa kategorier av samhälls-
medborgare får sin situation ändrad och kan erhålla en ekonomisk er-
sättning.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! När jag lyssnade till fru Olsson i Hölö fick jag alldeles
klart för mig att fru Olsson inte förstår det här problemet. Jag tillhör
själv de affärsidkare som blivit utsatta för avstängning av gatan utanför
affären. När man hyr en lokal i en centralt belägen fastighet innebär
det, som fru Olsson förstår, att man måste långsiktigt planera sin verk-
samhet vad gäller både personal och investeringar. Om sedan all trafik
stängs av utanför lokalen, blir situationen plötsligt förändrad. Människor
är av naturen lata och vana att kunna åka från dörr till dörr, och man
har bara att konstatera att man mister en stor del av sin gamla kundkrets.
Kunderna söker sig till andra affärer som ligger bättre till ur kommu-
nikationssynpunkt.

Erfarenheterna från Storgatan i Örebro är inte särskilt uppmuntrande.
Trafikomläggningen har inneburit problem, fru Olsson, för affärsidkarna.
Låt oss t. ex. ta en urmakare som specialiserat sig på pendyler och tyngre
klockor. Han får inga kunder till det område där hans affär ligger. Han
får avskeda en man rätt abrupt. Han får klara avgångsvederlag. Det hade
han inte räknat med. Han hade i stället räknat med att kunna behålla
den här mannen i sin tjänst.

Det är alldeles tydligt att inom viss affärsverksamhet behöver en lokal trafikreglering inte få så negativa följder, men alla de som har en servicefunktion mister i regel en stor del av sitt kundunderlag. Detta medför problem inte minst när det gäller att behålla personalen. Enligt de nya anställningslagarna måste man betala avgångsvederlag om man tvingas avskeda en anställd.

Visst kan det bli en påtagligt bättre miljö ur bullersynpunkt. Jag har litet erfarenhet av det också, eftersom jag länge suttit i bullerutredningen. Men man gör inte miljön bättre genom att flytta över låt oss säga fyra decibel till andra gator där det kanske bor människor.

Hur man skall lösa ersättningsfrågorna vet jag inte, men det är alldeles tydligt att för många affärsidkare inkl. mig själv har ett av de stora problemen varit att kunna behålla personalen och få räntabilitet på rörelsen. Til syvende og sidst är det ju så att man inte startar en verksamhet kortsiktigt, utan man gör långsiktiga planeringar och lägger ned mycket kapital som sedan inte blir räntabelt – det är problemet.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Till herr Fridolfsson skulle jag vilja säga att jag tycker att han gör en glidning i sitt resonemang. Han undrar om vi kan peka på några fall där man företagit trafikreglering och affärsmännen gjort några vinster. Det har utskottet aldrig påstått att de gjort. Vad vi har hängt upp vår hemställan i betänkandet på är de uppgifter vi fått att det inte blivit några negativa konsekvenser, om man ser det i stort. När vi började behandla motionerna och talade om Östermalmssaneringen trodde jag också att det här skulle bli ett stort problem, men det har sedan visat sig att det inte var så farligt.

Jag vill säga till herr Andersson i Örebro att jag förstår att det i något enstaka fall kan bli de konsekvenser som herr Andersson nämnde, men vi har inte varit beredda att i enstaka fall ta något initiativ, när de stora undersökningarna ändå visat att det i varje fall inte på sikt blivit så stora negativa konsekvenser som man från början befarade. Det är väl just i första skedet av sådana här trafiksaneringar som det kan uppstå problem.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! De ledamöter i kammaren som lyssnade till herr Anderssons i Örebro inlägg måste ju rösta på reservationen.

När frisören Andersson i Örebro i ett värdefullt inlägg klargör att han bevisligen tappat kunder på grund av en trafikomläggning måste vi förstå att de affärer som befinner sig på samma gata och varifrån man skall bära varor mister ännu fler kunder. Går man inte och klipper sig hos en frisör vid en gata därför att den pluggats igen går man givetvis inte och handlar varor i affärer som ligger vid samma gata.

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

Ersättning vid lokal trafikreglering

Det var ett värdefullt inlägg som herr Andersson i Örebro gjorde och jag vill understryka mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fridolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fridolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	248
Nej	–	55
Avstår	–	2

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Föredrogs

Civilutskottets betänkande

Nr 21 med anledning av motioner om målen för samhällsplaneringen.
m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 16 Anmälades och bordlades

Propositioner

Nr 103 med förslag till ny aktiebolagslag. m. m.

Nr 104 med förslag till ny bokföringslag m. m.

Nr 109 med förslag om rätt till tilläggs pension och sjömans pension för
entreprenöranställda på svenska handelsfartyg. m. m.

§ 17 Anmäldes och bordlades

Förslag

Nr 18 Skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av riksdagens JO-utrednings betänkande JO-ämbetet – uppgifter och organisation (SOU 1975:23)

Nr 19 Skrivelse från fullmäktige i riksbanken angående ändring av reglerna om arvode till de ledamöter och suppleanter i valutastyrelsen som ej är riksbankstjänstemän

§ 18 Anmäldes och bordlades

Lagutskottets betänkande

Nr 24 med anledning av propositionen 1975:68 om ändringar i sjölagen (1891:35 s. 1), m. m.

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 14 med anledning av propositionen 1975:75 om vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret jämte motioner

Nr 16 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt gäller försvarsdepartementets verksamhetsområde

Nr 17 med anledning av propositionen 1975:21 med förslag till nytt system för skyddsrummbyggnandet och dess finansiering jämte motioner

Socialutskottets betänkanden

Nr 7 med anledning av motioner angående vissa medicinska specialiteter m. m.

Nr 10 med anledning av motioner om insyn, integritet, medinflytande och rättssäkerhet inom sjukvården m. m.

Nr 17 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1975/76

Trafikutskottets betänkande

Nr 8 med anledning av motioner angående den statliga trafikpolitiken, m. m.

§ 19 Anmäldes och bordlades

Motion

Nr 2150 av herr *Hermansson m. fl.* med anledning av skrivelse (förslag 1975:15) från talmanskonferensen med överlämnande av betänkande från riksdagens informationsutredning om riksdagens tidningsfråga

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

Tisdagen den
13 maj 1975

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

Anmälan av
interpellation

den 13 maj

Nr 65 av herr *Sjönell* (c) till herr industriministern om utnyttjande av mottryckskraften som energikälla:

I strävandena att åstadkomma bättre energiutnyttjande kan mottryckskraften komma att spela en betydelsefull roll. Detta gäller inte minst mottryckskraft från kommunala kraftverk och industriell mottryckskraft. Även regeringen har tydligen denna uppfattning. I proposition 1975:30 om energihushållningen m. m. framhålls att det behov av baskraft som inte kan tillgodoses med vattenkraft och kärnkraft i första hand bör täckas med kraftvärmeverk och industriella mottrycksanläggningar.

Det är enligt min mening angeläget att staten stimulerar tillkomsten av anläggningar för mottryckskraft. Som det hittills varit har statens vattenfallsverk närmast motarbetat utbyggnaden av sådan kraft. Sålunda erhöll Botkyrka och Huddinge kommuner t. ex. år 1968 förmånliga kontrakt angående leverans av elektrisk kraft från vattenfallsverket. Detta skedde under villkor att kommunerna under en tid av minst 15 år avstod från att bygga ut det stora värmefallet som finns i det av de båda kommunerna ägda kraftverket Södertörns Fjärrvärme AB i Fittja. Visserligen skulle man kunna utnyttja denna energikälla i samarbete med vattenfallsverket, men det har inte varit möjligt för fjärrvärmeverkets ledning att få till stånd ett avtal om ett sådant samarbete.

Det finns anledning räkna med att andra kommuner har liknande avtal med vattenfallsverket.

Den inställning hos vattenfallsverket, som kommer till uttryck i avtal av den här arten och i verkets vägran att tillsammans med kommunerna ta till vara mottryckskraften, måste betecknas som anmärkningsvärd. Såsom indirekt framgår av regeringens proposition om energihushållningen blir följden att det krävs mera kärnkraft – med den positiva inställning till denna som regeringen hyser – om man uraktlåter att använda sig av mottryckskraften.

Enligt min mening måste man lita till andra kraftkällor än atomkraften. Jag betraktar därvid mottryckskraften som en betydelsefull, hittills outnyttjad energikälla. Det framstår därför som nödvändigt att hinder av det slag som påtalats i det föregående så snabbt som möjligt undanröjs.

Det faktamaterial som denna interpellation bygger på har ej varit tillgängligt före april månads utgång.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till herr industriministern få ställa följande frågor:

1. Hur många kommuner utöver Botkyrka och Huddinge är genom

avtal med vattenfallsverket förpliktade att avstå från att bygga mottrycks-
kraftverk?

2. Är statsrådet beredd medverka till att avtal av ifrågavarande art
inte längre skall tillämpas?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 78

Tisdagen den
13 maj 1975

*Anmälan av
interpellation*